

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Кузишин Андрій Васильович

УДК: 911.3:352:332.1 (477)

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

11.00.02 – економічна та соціальна географія

Автореферат
дисертація на здобуття наукового ступеня
доктора географічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант: доктор географічних наук, професор
МЕЗЕНЦЕВ Костянтин Володимирович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри економічної та соціальної географії

Офіційні опоненти: доктор географічних наук, професор
ДНІСТРЯНСЬКИЙ Мирослав Степанович,
Львівський національний університет імені Івана Франка, професор кафедри географії України

доктор географічних наук, професор
ПІДГРУШНИЙ Григорій Петрович,
Інститут географії НАН України,
завідувач сектору територіальної організації суспільства

доктор географічних наук, професор
ПИЛИПЕНКО Ігор Олегович,
Херсонський державний університет,
декан факультету біології, географії та екології

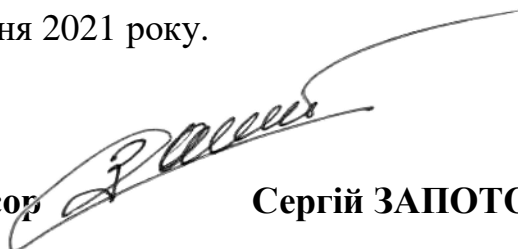
Захист відбудеться 21 вересня 2021 р. об 11:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.07 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: м. Київ, проспект Академіка Глушкова 2а, географічний факультет, аудиторія 312.

Відгуки на автореферат надсилати на адресу: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 64/13, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, географічний факультет, проф. Запотоцькому С. П.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. №12.

Автореферат розісланий «___» серпня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор географічних наук, професор

Сергій ЗАПОТОЦЬКИЙ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На зламі ХХ–ХХІ ст. Україна визначилась як соціально орієнтована держава, геопросторова організація якої має забезпечувати умови для підтримки належного рівня та якості життя, вільного розвитку особистості. З цією метою здійснюються соціальні та адміністративна реформи. Далеко не другорядну роль в цьому процесі відводиться ролі геопросторової оцінки політичних настроїв та преференцій населення, які традиційно обумовлені тим рівнем соціального розвитку, що властивий для територій мезорівня та макрорівня.

Сучасна ситуація в українському суспільстві характеризується складними проявами соціально-політичних процесів. Про це свідчить зростання незадоволення й розчарування в суспільстві, неспокою та агресивності, криза довіри до партій, владних структур, збільшення пауперизму та маргінальності населення та територій. Поряд з тим, є процеси, що спричиняють швидке соціальне розшарування. Це пов'язане як з диференціацією рівня добробуту населення, так і з особливостями складових соціальної сфери, що в кінцевому рахунку є визначальним елементом формування комфортного середовища для життя.

Соціальні умови, які безпосередньо визначають відмінності у рівні, якості й способі життя населення, можливостях розвитку особистостей, суттєво різняться за регіонами країни. Вони характеризують геопросторові соціально-політичні відмінності, які, в свою чергу, впливають на геопросторову соціально-політичну структуру – один із видів соціальної структури суспільства.

Суспільно-географічна оцінка результатів виборчих каденцій дозволяють провести паралелі щодо рівня підтримки певних політичних поглядів (ідеологій) та обумовленості їх підтримки в світлі функціонування соціальної складової простору життєдіяльності. Регіональні особливості політичних виборів визначаються декількома важливими факторами: історико-географічними особливостями, етномовними характеристиками, ціннісними орієнтаціями, регіональною ідентичністю, рівнем добробуту населення. Вплив цих факторів на електоральний процес також потребує детального вивчення та пояснення. Їх вивчення надасть можливість для розв'язання складної теоретико-методологічної проблеми дослідження електоральних процесів та механізмів практичної реалізації їх результатів у такій багатовимірній та суперечливій системі, якою є український соціум.

Суспільно-географічний аналіз виборчих практик є науковим підґрунтям розробки прогнозів соціально-політичного розвитку регіонів та аналізу і врахування електоральних уподобань населення. Актуальність дослідження очевидна і з огляду на відсутність комплексного вивчення регіональних особливостей виборчих процесів в Україні, належної суспільно-географічної оцінки попередніх студій, врахування факторів, що обумовили відповідну електоральну прихильність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідною роботою, яка проводиться

на кафедрі географії і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, зокрема науково-дослідної роботою «Трансформація структури господарства регіонів і розробка географічних основ регіональної соціально-економічної політики держави» (номер державної реєстрації (0119U102138).

Мета і завдання дослідження. Мета роботи – теоретико-методологічне обґрунтування положень, що позиціонування територіальних спільнот в соціокультурному вимірі електорального простору передбачає наявність в нього певних соціокультурних та етнокультурних характеристик, які відрізняються в межах територіальних одиниць, а однією з ключових передумов таких відмінностей є рівень соціальної сформованості, що найяскравіше відстежується через показники соціального розвитку.

Досягнення поставленої мети передбачає постановку та виконання таких завдань:

- концептуалізувати регіональний вимір соціально-політичних процесів, визначити його місце у предметно-об’єктному полі суспільної географії;
- проаналізувати сформованість політико-географічної думки з метою оцінки вимірності регіональних соціально-політичних процесів;
- виявити закономірності формування добробуту населення території;
- обґрунтувати місце категорії «політичний ландшафт» в соціально-політико-географічних дослідженнях та визначити в її межах позиціонування поняття «електоральний ландшафт»;
- на основі аналізу попередніх досліджень оцінити та систематизувати теоретичні підходи і методологічний інструментарій для дослідження соціально-політичних процесів в Україні на загальнонаціональному та регіональному рівнях;
- здійснити соціально-політичне розмежування та визначити його вплив на структуризацію електорального поля областей Карпатсько-Подільського регіону;
- визначити взаємозалежність соціального середовища та електоральних уподобань населення та провести співставлення комплексних показників добробуту населення з регіональними електоральним уподобаннями;
- провести аналіз виборчої активності населення як реакції на соціальний стан території;
- здійснити оцінку стійкості/мінливості електоральних уподобань населення макрорегіону України;
- проаналізувати залежність між показниками соціального розвитку та виборчим процесом;
- виявити динаміку та причини змін електоральних уподобань протягом 2002–2019 рр. і на основі результатів виборів з’ясувати рівень партійної ідентифікації населення досліджуваної території, мотивацію електорального вибору, особливості структурування партійно-політичного простору області;
- визначити виміри соціально-політичних процесів через їх усвідомленість населенням за критеріями відношення населення до економічних свобод, рівня добробуту населення, структури власності, відношення до демократичних свобод, регулювання соціальної нерівності.

Об'єктом дослідження є соціально-політичні процеси у великому регіоні.

Предметом дослідження є соціально-політична організація території макрорегіону України, внутрішньорегіональні відміни електоральних уподобань населення.

Методологічну основу дослідження становлять положення Конституції України з питань організації території та виборчого процесу, законодавчі і нормативні акти Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України. Методологічним підґрунтям при написанні дисертаційного дослідження були сучасні теорії та концепції суспільної географії, викладені в працях провідних українських вчених М. Барановського, І. Гукалової, В. Джамана, М. Дністрянського, С. Запотоцького, Ф. Заставного, В. Лажніка, Р. Лозинського, О. Любіцевої, Є. Маруняк, П. Масляка, К. Мезенцева, Л. Немець, Я. Олійника, Г. Підрушного, М. Пістуна, І. Пилипенка, Л. Руденка, К. Сегіди, А. Степаненка, О. Топчієва, О. Шаблія, Л. Шевчук, В. Яворської, Б. Яценка та інших, а також зарубіжних науковців.

Методичною основою є філософські принципи руху та розвитку, аналіз від абстрактного до конкретного, взаємозв'язків, які виявляються у процесі застосування конкретна наукових та загальнонаукових методів дослідження. У роботі застосовувались загальнонаукові методи: порівняння, аналогії, аналізу, синтезу (для аналізу та узагальнення попередніх досліджень), історичний (з метою прив'язки соціально-політичних процесів до певних історичних зрізів), ретроспективний (для проведення ретроспективного огляду соціально-політичних досліджень), класифікації, систематизації (з метою впорядкування отриманої соціально-політичної інформації), графічний (для візуалізації одержаних результатів) тощо. Серед конкретно-наукових використано методи групування та типізації (для поєднання регіонів за типовими ознаками та критеріями), статистичний (для виявлення територіальних особливостей у розподілі показників, що характеризують соціально-політичні процеси), кореляційно-регресійного аналізу (з метою визначення залежності політичних уподобань від стану функціонування соціальної сфери), картографічний (для аналізу та відображення просторового прояву соціально-політичних процесів), прогнозування (для формування прогностичного бачення розвитку досліджуваної території).

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше в царині суспільної географії знайшли відображення регіонального виміру соціально-політичних процесів.

Вперше:

- сформульовано концепцію регіонального виміру соціально-політичних процесів у великому регіоні та визначено загальний зміст регіонального виміру соціально-політичних процесів щодо міждисциплінарної їх організації, а також формування предметного поля дослідження;

- на основі формулювання категорії «політичний ландшафт» обґрунтовано дефініцію «електоральний ландшафт» з позиції суспільної географії;

- здійснено зіставлення комплексних показників добробуту населення з регіональними електоральними уподобаннями та обґрунтовано кореляційну залежність між результатами виборчого процесу та показниками соціального розвитку території великого регіону;

- в межах предметного поля суспільної географії здійснено соціально-політичне розмежування та його вплив на структуру електорального поля областей Карпатсько-Подільського регіону, проведено структурування електорального поля областей Карпатсько-Подільського регіону шляхом соціально-політичного розмежування;

- обґрунтовано вимірність соціально-політичних процесів через призму відфільтрованих показників та критеріїв.

Удосконалено:

- методичні та практичні підходи щодо виявлення та аналізу закономірностей формування добробуту населення великого регіону України.

- теоретичні підходи та методологічний інструментарій для дослідження соціально-політичних процесів в Україні на загальнонаціональному та регіональному рівнях;

- оцінку стійкості електоральних симпатій населення на прикладі великого макрорегіону у співставленні різнохарактерних виборів національного рівня (парламентських та президентських).

Отримали подальший розвиток:

- політико-географічні науково-теоретичні узагальнення українських та закордонних дослідників в царині оцінки соціально-політичних процесів на просторовій основі;

- деталізовано причини змін електоральних уподобань населення областей Карпатсько-Подільського регіону впродовж ХХІ ст.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, щоб комплексно підійти до проблеми обґрунтування залежності політичних (електоральних) уподобань населення від рівня їх добробуту та рівня комплексності функціонування соціальної сфери. Матеріали досліджень впроваджено у навчальний процес на географічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка №050/89-30 від 15.06.2021 року) при викладанні навчальних дисциплін «Соціальна географія», «Політична географія», «Географія України», «Сучасні дискусії в суспільній географії» та на географічному факультеті Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка 700-31/01 від 11.06.2021 року), включені до наукових звітів кафедри географії України і туризму. Результати дисертаційного дослідження використовуються у практичній діяльності управління міжнародного економічного співробітництва та інвестиційних проектів Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка №304-8/01-11 від 12.08.2021 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлено ідеї та розробки, що належать особисто автору роботи. У процесі дисертаційного дослідження вони забезпечили реалізацію поставлених завдань. У роботі містяться концептуальні положення, методичні підходи, висновки, сформульовані здобувачем наукового ступеня. З наукових

праць, опублікованих у співавторстві, до дисертаційної роботи включено лише ті наукові ідеї і положення, які отримані автором особисто. Використані положення інших науковців мають текстові посилання, що відповідають порядковому номеру у списку літератури.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, з'їздах, зокрема: міжнародній науковій конференції «Геополітичні та географічні проблеми Криму у багатовекторному вимірі України» (Сімферополь, 2004), міжнародній науковій конференції «Українська історична географія та історія географії в Україні» (Чернівці, 2009), міжнародній науково-практичній конференції «Регіон-2009: стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2009), міжнародній науково-практичній конференції «Регіон-2012: стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2012), міжнародній науковій конференції «Географічна наука і практика: виклики епохи» (Львів, 2013), міжнародній науково-практичній конференції «Регіон-2014: суспільно-географічні аспекти» (Харків, 2014), міжнародній науково-практичній конференції «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика» (Чернівці, 2014), міжнародній науково-практичній конференції «Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика» (Тернопіль, 2015); 31-й міжнародній науковій конференції «Międzynarodowy uwarunkowania rozwoju przemysłu i usług» (Краків, Польща, 2015), міжнародній науковій конференції «Від географії до географічного українознавства: еволюція освітньо-наукових ідей та пошуків» (Чернівці, 2016), міжнародній науково-практичній конференції «Європейські студії в Україні: здобутки, виклики та перспективи» (Київ, 2017), VII міжнародній науково-практичній конференції «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» (Херсон, 2017), міжнародній науково-практичній конференції «Географія в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: 85 років – досягнення та перспективи» (Київ, 2018), 34-й міжнародній науковій конференції «Problematyka badawcza geografii przemysłu i usług» (Краків, Польща, 2018), міжнародній науково-практичній конференції «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки» (Тернопіль, 2019), міжнародній науково-практичній конференції «Регіон – 2019: стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2019), 35-й міжнародній науковій конференції «Funkcje przemysłu i usług w rozwoju społeczno-ekonomicznym układów przestrzennych» (Краків, Польща, 2019), міжнародній науково-практичній конференції «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика» (Чернівці, 2020), міжнародній науково-практичній конференції «Регіон – 2020: стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2020), міжнародній географічній конференції «Geografické aspekty stredoeurópskeho priestoru v kontexte kreativity regiónov a kreatívneho cestovného ruchu» (Нітра, Словаччина, 2020), II міжнародній науково-практичній конференції «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки» (Тернопіль, 2020), міжнародній науково-практичній конференції «Географічна наука та освіта: перспективи й інновації» (Переяслав, 2021).

Публікації за темою дисертації. За темою дисертації опубліковано 63 публікації загальним обсягом 48,4 д.а. (у тому числі 46,9 д.а. належать автору особисто), у тому числі 4 статті, опубліковані в журналах, що індексуються у наукометричних базах Web of Science та Scopus, розділи у 2 колективних монографіях, 23 наукові статті, опубліковані у фахових виданнях України з географічних наук (всі – одноосібні), 6 статей у періодичних наукових виданнях інших держав (в тому числі 5 – одноосібних), 7 статей в інших українських наукових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з вступу, переліку умовних скорочень, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг становить 385 сторінок, в т.ч. 264 сторінки основного тексту. Робота містить 7 таблиць, 44 рисунків та 19 додатків. Список використаних джерел налічує 270 позицій, з яких 51 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі роботи «**Теоретичні засади виділення соціально-політичного напрямку в суспільній географії**» розкрито сутність виокремлення соціально-політичного напрямку в суспільній географії, представлено ретроспективу формування соціально-політико-географічної думки українськими науковцями другої половини XIX – початку XXI століття, обґрунтовано категорію «політичний ландшафт» в соціально-політико-географічних дослідженнях та визначено соціально-політичні закономірності формування добробуту населення території.

Взаємодія та взаємозв'язки усієї сукупності політико-географічних об'єктів на певній території формує її політико-географічне середовище. Географічне функціонування і розвиток політико-географічних об'єктів формує територіально-політичні процеси – процеси формування ядер та периферій політичного життя, процеси територіально-політичної консолідації або політико-географічної поляризації.

У політико-географічних дослідженнях можна виділити і контекстний підхід до сутності поняття території, згідно з яким територія може бути оцінена у політичному контексті. Така оцінка території сьогодні можлива виходячи з того, що спосіб існування сучасного суспільства формує «транслокальні» зв'язки між суспільними індивідами, що мешкають в різних регіонах, але мають схожі або однакові запити та потреби. Тому територія в даному контексті відзначається значною розмитістю географічних контурів та представляється в більш складному трактуванні – вона виступає багатовимірним простором існування політичних суб'єктів, що мають незначні внутрішні зв'язки. Це пов'язане з тим, що територія не втратила своєї значущості з позиції комунікаційного ефекту і водночас політичні явища та процеси не втратили свого зв'язку з територією в умовах консолідованого суспільства.

Взаємодія та взаємозв'язки усієї сукупності політико-географічних об'єктів на певній території формує її політико-географічне середовище, яке можна розглядати як певний політичний ландшафт. Більшість політичних процесів мають просторовий вимір, аналізом якого займається політична

географія, розглядаючи просторові політичні процеси різних рівнів – від глобального (наддержавного та континентального) до локального (рівня адміністративних одиниць).

Політична поведінка населення не повинна ототожнюватись з політичною діяльністю. Політичну поведінку варто оцінювати як взаємодію певної території із середовищем у широкому розумінні, яка проходить у рамках політичної сфери суспільства і є рушійною силою її територіальної організації. Формами політичної поведінки є електоральна поведінка, участь у політичних партіях, участь у масових акціях протесту (рис. 1).

Рис. 1. Вимірність соціально-політичних процесів

Виходячи з критерію впливу, чинники соціально-політичної організації території поділяють на глобальні, загальнодержавні, регіональні та локальні.

Глобальні чинники соціально-політичної організації території діють у глобальному середовищі і є зовнішніми стосовно певної держави, а отже їх можна також назвати наддержавними. Серед них виділяються геополітичні, геокультурні та гео економічні.

Загальнодержавні чинники впливають на соціально-політичну організацію території в межах всього державного утворення. До них можна віднести правові, інформаційні, загальнополітичні чинники. Правові чинники регламентують умови соціально-політичної організації території, інформаційні визначають напрямки її впровадження, а загальнополітичні викликають зростання політичної активності в певні періоди (вибори, соціальна напруженість тощо).

Регіональні чинники мають яскраво виражений регіональний характер і зазвичай є основою для формування відповідного рівня ідентичності і самоусвідомлення населення. Найсуттєвіший вплив на соціально-політичну

сформованість території мають регіональні суспільно-географічні чинники, серед яких історико-географічні, етнодемографічні, соціальні.

Локальні чинники визначають риси соціально-політичної сформованості території на найнижчих рівнях територіальної організації – соціально-політичному пункті та соціально-політичному центрі. Їхній вплив може по-різному відчуватися в різних частинах регіону, щоправда, лише на локальному рівні можна ідентифікувати низку закономірностей, які неможливо оцінити на рівні області чи територіального утворення ще вищого таксономічного рівня.

Політичний ландшафт ґрунтується на територіальному (просторовому) компоненті, що враховує всі сторони людської життєдіяльності, які в змозі перетворювати та формувати суспільне середовище. У цьому відслідковується взаємообумовленість політичного ландшафту та власне оточуючого суспільного середовища. Територіальний та часовий вимір політичного ландшафту є змінним та обумовленим впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Загалом еволюція розвитку політичного ландшафту дозволяє твердити про його трансформацію на всіх рівнях з обов'язковою екстраполяцією на територію.

Похідним від політичного ландшафту є поняття «електоральний ландшафт». Основою для його інтерпретації є параметричний підхід, який пов'язаний з дослідженням електоральних процесів. Серед основних відмінних рис цього підходу можна вважати: розгляд електорального ландшафту в розрізі співвідношень політичних позицій партій (кандидатів) з політичними позиціями виборців. Загальною формою параметричного (просторового) представлення електорального ландшафту повинна виступати математична модель, представлена метричною функцією – способом вимірювання відстаней між виборцями і партіями або між партіями в певній системі координат.

Таким чином, можна визначити, що електоральний ландшафт – якісно стійка в часі і просторі цілісна система закономірно взаємопов'язаної електоральної поведінки, яка властива для мешканців певного простору. Тобто, електоральний ландшафт розглядається через призму відмінностей в електоральній поведінці, що спирається на аспекти соціально-політичної вимірності.

Дослідницька модель вивчення соціально-політичних процесів з позиції суспільної географії поєднує в собі методологію аналізу виборчих практик на загальнонаціональному і регіональному рівнях та їх віддзеркалення на рівні регіонального виміру добробуту населення, насамперед, через оцінку функціональності соціальної сфери та рівня її сформованості. Концептуалізовано регіональний вимір соціально-політичних процесів в двоякому векторному аналізі: вплив електоральної прихильності та активності на соціальну орієнтацію та рівень добробуту населення і в зворотному векторі – добробут населення та сформованість соціальної сфери визначають напрямки електоральної прихильності. Відповідно до цієї методологічної моделі чинники, що впливають на мотивацію електорального вибору, можна аналізувати на різних рівнях (масштабах оцінки).

Відштовхуючись від об'єднання трьох компонентів – поведінкового, географічно-просторового та інтеграційного, які впливають на розвиток

електоральних процесів, можна запропонувати наступне визначення електорального ландшафту – заселений простір, для якого характерні політичні відмінності та особливості під час виборчих процесів, що проявляються у формі взаємодії та взаємозалежності агентів та суб'єктів електорального процесу.

У другому розділі «**Методологія та методи дисертаційного дослідження**» представлено понятійно-термінологічний апарат дослідження, а також представлено інструментарій, методи та процедуру дослідження.

В основу методології дослідження покладено розуміння поняття соціально-політичної ідентичності, що пов'язана з електоральним ландшафтом, який є похідним від політичного ландшафту і його потенційного впливу на політичну систему з позицій інтеграції інструменталізму та конструктивізму, що допомагає комплексно проаналізувати зазначений фактор як конструктор та інструмент, який мобілізується певними суб'єктами для досягнення визначених цілей і має конструктивний (у значенні позитивний) чи деструктивний вплив на суспільно-політичні процеси. За її допомогою, на думку О. Шаблія, отримують нову інформацію про навколишню дійсність, заглиблюються в сутність явищ і процесів, розкривають закони і закономірності розвитку, формування і функціонування об'єктів, які досліджуються.

З використанням системного та структурно-функціонального підходів досліджено національну консолідацію в регіонах і окремо, у зв'язку із зазначеним процесом на загальнонаціональному рівні, розглянуто причинно-наслідкові зв'язки виникнення й реалізації етнополітичних загроз, а також чинники, що впливають на формування стратегії ефективної державної етнонаціональної політики і впровадження етнополітичного менеджменту на місцях. Під час аналізу процесів згуртування національних меншин у поліетнічних регіонах та причин і передумов загроз політичній стабільності в Україні застосовано історичний і порівняльний підходи. Це дало змогу простежити зміни у взаєминах між державою – цілісним політичним інститутом – і самоорганізованими етноспільнотами, а також відносини цих спільнот одні з одними.

Група поліетнічних областей Карпатсько-Подільського регіону обрана для дослідження як «окремий випадок», до якого застосовується метод конкретних ситуації (case study) з метою ґрунтовного аналізу впливів етнонаціонального фактору на суспільно-політичні процеси на прикладі окремих емпіричних об'єктів. Одночасно такий аналіз дає змогу дійти узагальнюючих висновків стосовно всієї країни, її політичної системи й інших регіонів за аналогією.

Для комплексної оцінки процесів взаємозалежності рівня добробуту та електоральної прихильності важливим є формування регресійних моделей для пошуку статистичних взаємозалежностей на локальному рівні. Це дозволяє формувати комплексну картину оцінки даного процесу. Тут враховано не «лідерство» кандидата чи партії в громаді, а відмінність результатів усіх кандидатів у громаді (у відсотках) від результатів цих же кандидатів у масштабах всієї України. Чим більше величина – тим більша відмінність від середньоукраїнських результатів.

Використання принципу полімасштабності в даному дослідженні передбачає аналіз тенденцій, виявлення специфіки та суперечностей розвитку досліджуваної території на ієрархічних рівнях різного масштабу. Це дозволяє здійснити співставлення та провести аналіз від макрорегіонального до локального рівня, а також проводити дослідження щодо поляризації та індексу відхилення, властивих для даної території.

Полімасштабність визначення електоральної прихильності через формування добробуту населення регіону розглядається в двох ракурсах. Перший – це дослідження особливостей, тенденцій розвитку суспільно-географічних явищ, об'єктів, процесів на різних ієрархічних рівнях («аналіз ієрархії масштабів»). У результаті такого масштабного аналізу є можливість отримати більш повне уявлення про територіальні процеси співставності певних явищ. При цьому вони можуть мати різні властивості: бути умовно мономасштабними (вираженими на одному рівні), полімасштабними, омнімасштабними (представленими на всіх можливих рівнях).

Другий ракурс – дослідження «міжрівневих» зв'язків («аналіз зв'язків рівнів масштабу»), передусім – співвідношення масштабів простору (території) і масштабів сутнісних ознак розвитку. Принциповою особливістю полімасштабного підходу є оперування територіальними таксонами різних рангів в поєднанні з розглядом взаємодії масштабності різних ієрархічних рівнів.

Формалізовані методики індексування, базовані на процедурах квантифікації та операціоналізації, дозволяють отримати стандартизовані дані про формування соціально-політичного середовища на прикладі великого регіону країни. Постійний аналіз зміни показників і ранжування регіонів дозволяють здійснювати масштабні дослідження в порівняльному контексті. Завдяки кількісним рейтингам вдається проаналізувати не тільки поточну ситуацію соціально-політичного становища в конкретному регіоні, але й простежити динаміку її розвитку за ключовими параметрами впродовж визначеного періоду. Водночас використання формалізованих критеріїв і рейтингових оцінок потребує наукової коректності та зваженості, адже вони відображають різне бачення особливостей залежності добробуту населення від політичних уподобань і навпаки. Дослідники підкреслюють можливі обмеження з огляду на суб'єктивний елемент експертної оцінки, нечіткість розмежувань між ключовими поняттями (маркерами), слабка врахування політико-культурних чинників, недостатнє врахування національної специфіки в порівняльному контексті та ін.

Для інтегральної оцінки соціально-політичної сформованості території використано індексний метод, за методикою, запропонованою ООН. Відповідно до цієї методики, індекс будь-якого показника певної ознаки може бути розраховано за формулою:

$$i = \frac{X_n - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}},$$

де X_n – фактичне значення показника, $X_{\max}$ – максимальне значення, $X_{\min}$ – мінімальне значення. Максимальне та мінімальне значення підбираються окремо для кожного ряду даних у залежності від досліджуваної ознаки.

У першу чергу для такого аналізу варто визначити електоральну активність в межах певної адміністративно-територіальної одиниці шляхом визначення коефіцієнту електоральної активності (K_{ea}):

$$K_{ea} = \frac{E_{АТО}}{E_{сер}}$$

де $E_{АТО}$ – електоральна активність виборців окремої адміністративно-територіальної одиниці регіону (%), а $E_{сер}$ – середнє значення цього ж показника в регіоні в цілому.

Для аналізу електоральної прихильності використовувався також своєрідний режим відхилень, який демонстрував, наскільки показники голосування відрізнялися від загальноукраїнських результатів.

Прогнозування електоральних уподобань населення регіону дає змогу визначити рівень його консолідації або ж, навпаки – поляризації, тобто наскільки співпадають та є послідовними погляди населення стосовно тих чи інших кандидатів або партій. Одним з способів прогнозування електоральних симпатій виборців є визначення показника електоральної поляризації.

У третьому розділі **«Передумови формування електоральних уподобань населення Карпатсько-Подільських областей»** обґрунтовано територіальні межі дослідження, а також здійснено соціально-політичне розмежування та його вплив на структуру електорального поля областей Карпатсько-Подільського регіону та визначено вплив соціального середовища на формування електоральних уподобань та співставлення комплексних показників добробуту населення з регіональними електоральними уподобаннями.

Територіально об'єкт дослідження визначено в межах Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Вінницької, Хмельницької та Тернопільської областей (регіон охоплює 19,1 % території України і тут проживає 23,5 % населення країни). Дані території мають компактне розташування, що позитивно позначається на їх співпраці і високій взаємозалежності. Усталені господарські, працересурсні та інформаційно-комунікативні зв'язки також варто вважати сильною стороною такої співпраці. Впродовж ХХ ст. в областях цього регіону домінувала зайнятість в індустріальних галузях, сільському та лісовому господарстві. Але водночас залишалися традиції залученості до сфери освіти, культури та туризму.

С. Ліпсет і С. Роккан показали, як унаслідок розмежувань виникли відносини статусної нерівності між центром і периферією, які особливо відчутні у питаннях мовно-етнічних; між церквою і державою насамперед за вплив на освіту, виховання, культуру; між селом і містом головним чином у зв'язку із розподілом ресурсів і проблемою еквівалентного обміну; між прошарком власників засобів виробництва і прошарком найманих робітників. Ці розмежування трансформують відмінності за наведеними ознаками у політично значимі суспільні протиріччя.

З ускладненням соціальної структури й урізноманітненням форм духовної та соціокультурної репрезентації виникають нові спільноти, політично зацікавлені в обстоюванні власних специфічних інтересів. Таким чином,

виникають нові соціально-політичні розмежування, а на їхній основі і нові політичні угруповання. Старі і нові лінії розмежування включають послідовно три структурні компоненти: диференціацію між соціальними групами; конфліктність міру усвідомлення відмінностей між ними; організацію і захист групових ідентичностей та цілей. При цьому умовою трансформації соціальних протиріч у конфлікт є об'єктивація розмежувань політичними партіями.

Регіональне розмежування політичних симпатій та антипатій було присутнє в українському соціумі упродовж усього періоду незалежності. Фактор регіону накладався на всі види політичної та культурної диференціації, був основним диференціювальним чинником, містячи в собі потенційні загрози для єдності країни. Сила цих загроз упродовж тривалого часу не була усвідомлена повною мірою як через те, що географічні межі можливого розколу України не були чіткі й зрозумілі, так і тому, що увиразнення поділу та його перетворення на розкол було б неможливе без вирішального впливу зовнішньої сили.

В останні роки дослідження детермінант виборчої поведінки, що оцінюється через показники явки виборців, суттєво розширилися. Ґрунтовний аналіз таких наукових розвідок провели А. Ласон та А. Токої, які відзначили, що лише в 2014 р. було опубліковано близько 200 досліджень. Дослідження показали, що оцінка явки виборців, проведені як багатоваріантний регресійний аналіз, включає щонайменше одну з 14 змінних: *соціально-економічні*: чисельність населення, концентрація населення (хоча це слабо співвідноситься з явкою виборців), стабільність населення (вимірюється трьома факторами: мобільність населення, приріст населення та відсоток власників будинків у громаді), однорідність доходів та етнічна однорідність, частка меншин (явка виборців нижча, якщо частка меншини у населенні більша), минула явка; *політичні*: часова близькість виборів – існує позитивний зв'язок між конкурентоспроможністю виборів та відсотком виборців, які приходять на голосування, політичною роздробленістю, виборчими витратами; *інституціональні*: виборча система, обов'язкове голосування, вимоги до реєстрації та одночасні вибори.

Дане дослідження присвячене великому регіону України. При його вивчення слід зупинятися на інституційній та політичній змінній, а не лише зосереджуватися на соціально-економічних показниках. Загальні інституційні детермінанти, які можна застосувати до всіх регіонів: голосування є добровільним, попередня реєстрація не потрібна, виборці за потреби можуть змінювати місце голосування при попередній реєстрації, якщо в день виборів він не може знаходитися за місцем проживання. Виборчі округи формуються шляхом об'єднання адміністративних одиниць за територіальним принципом з врахуванням рекомендованого числа виборців (в середньому – 160 тис. осіб).

У результаті проведеного аналізу було використано багатомірний статистичний аналіз з використанням методу кластеризації. На основі узагальнення показників блоків-критеріїв було сформовано алгоритм оцінки функціонування соціальної сфери областей Карпатсько-Подільського регіону:

1) вихідний масив інформації було проаналізовано за відповідними показниками, які можна розцінювати як два підмасиви – показники-стимулятори та показники-дестимулятори;

2) для кожної з шести груп показників проведено власне ранжування на основі характеристики абсолютних показників, які подані в Статистичному збірнику «Регіони України», 2019. Частина 1; Статистичному збірнику «Регіони України», 2019. Частина 2; Статистичному щорічнику України за 2018 рік, 2019;

3) для кожного регіону визначено суму рейтингових показників та здійснено напівкількісну оцінку функціональності соціальної сфери в регіонах за факторами стимулювання;

4) у форматі граф-дерева візуалізовано розподіл обласних регіонів за рівнем сформованості та функціональності соціальної сфери;

5) здійснено змістовну оцінку заключного групування регіонів за показниками функціонування соціальної сфери.

Такий методичний підхід за якісними рейтинговими показниками дозволяє сформулювати цілісне уявлення про проблему та провести оцінку функціонування соціальної сфери областей досліджуваного регіону. Він дає задовільні результати за умови використання значної кількості ознак у вихідних масивах інформації та їх статистичної однорідності та зрівноваженості.

На основі проведеного аналізу видно (таблиця 1), що найбільш збалансовано соціальна сфера функціонує у Львівській області. Це пов'язано з високою організацією освітньої сфери на рівні дошкільної, загальної та вищої освіти, сфери культури, що відстежується через затребуваність закладів культурного спрямування та їх оновлення, сферою торгівлі та масового харчування, які забезпечують доступність товарів та послуг ресторанного господарства для місцевого населення та туристів, а також зв'язку (використання населенням нових та діючих форм комунікацій) – ці показники забезпечили лідируючі позиції області.

Результати бальної оцінки свідчать, що більшість областей (Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька) мають близькі показники розвитку соціальної сфери, але кожна з них часто має власні переваги у розвитку складових соціальної сфери, що не дозволяє твердити про збалансований рівень функціонування соціальної сфери у межах цих територій. Так, для Вінницької області властивий порівняно високий рівень розвитку сфери освіти, культури, житлово-комунального господарства та зв'язку, але низький рівень функціонування медичної сфери і торгівлі. Закарпатська область відзначається високим рівнем розвитку сфери зв'язку та торгівлі, інші напрямки соціальної сфери є досить проблемними. Івано-Франківська область відзначається порівняно високим рівнем функціонування медичних послуг, житлово-комунального господарства та торгівлі.

Таблиця 1. Ранжування областей Карпатсько-Подільського регіону за рівнем сформованості складових соціальної сфери, за показниками 2018 р.*

Області	Критерії оцінювання / ранг																						
	Освітня сфера				Культурна сфера				Медична сфера				Житло-во-комунальне господарство		Торгівля і масове харчування			Зв'язок			Зведена рейтингова позиція регіону		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	бал	позиція
Вінницька	1	7	2	4	1	2	3	6	5	6	6	6	2	1	5	7	6	1	2	1	6	80	4
Закарпатська	4	1	6	7	7	6	2	4	2	7	7	7	1	6	4	5	2	3	3	3	1	88	6
Івано-Франківська	6	2	5	5	5	4	5	4	7	1	1	4	6	3	3	2	5	2	2	6	4	82	5
Львівська	5	4	1	1	4	5	1	1	1	3	3	1	5	7	2	1	1	6	1	2	3	58	1
Тернопільська	3	5	3	2	3	3	3	3	6	4	2	2	4	4	1	3	7	2	6	4	5	75	2
Хмельницька	1	6	4	6	2	1	4	3	3	5	4	3	3	2	3	4	4	4	5	5	7	79	3
Чернівецька	2	3	5	3	6	4	6	5	4	2	5	5	7	5	6	6	3	5	4	7	2	95	7

* Розраховано за Статистичний збірник «Регіони України», 2019. Частина 1; Статистичний збірник «Регіони України», 2019.

Частина 2; Статистичний щорічник України за 2018 рік, 2019.

Для Тернопільської області властиві позитивні показники функціонування складових освітньої сфери, культури, медицини та житлово-комунального господарства. Хмельницька область відзначається розвитком сфери культури, медицини та житлово-комунального господарства. Щодо Чернівецької області, то в порівнянні з іншими областями Карпатсько-Подільського регіону, цей регіон лише в сфері освіти має високі показники розвитку, а в решті груп показників відзначаються незбалансовані та низькі показники. Пропонована кластеризація областей досліджуваної території демонструє їх місце за показниками збалансованості функціонування соціальної сфери.

Соціальна сфера України загалом і її великі регіони (на прикладі Західноукраїнського макрорегіону) переживають період диверсифікації її складових. Сучасна оцінка складових соціальної сфери ґрунтується на секторальному аналізі. Маючи значний потенціал, регіони України не завжди якісно його використовують.

У процесі аналізу кожної складової соціальної сфери Карпатсько-Подільського регіону нами було виявлено диференціацію рівнів сформованості соціальної сфери регіону загалом. Було обрано шість основних груп індикаторів, що дозволяють твердити про рівень сформованості соціальної сфери досліджуваного регіону – освіта, культура, медична сфера, житлово-комунальні умови, сфера зв'язку, торгівля та масове харчування. В свою чергу, у кожній з пропонованих груп були свої аплікатори, що демонструють функціональність відповідної складової соціальної сфери (у деяких випадках їх два, в інших – п'ять).

На фоні регіонального показника функціонування та сформованості соціальної сфери суттєво вирізняється Львівська область, яка відзначається розвиненістю освітньої сфери (зокрема, високими є показники кількості школярів та учнів в розрахунку на 10 тис. місцевого населення), сфери культури (підвищений інтерес місцевого населення до відвідувань театрів, музеїв та концертних заходів), торгівлі та масового харчування (показники площ торгівельних закладів в розрахунку на число мешканців та витрати, зроблені мешканцями впродовж року в торгівельній мережі), а також зв'язку (кількість користувачів та доступність мобільного та стаціонарного зв'язку). Для більшості областей регіону (Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька) властива дуже вузька амплітуда сумативних показників, що може бути підтвердженням, що в консолідованому вигляді соціальна сфера не має суттєвих відмін в цих областях. Але кожна із згаданих областей має свої окремі лідируючі показники в соціальній сфері. Так, для Вінницької області властивим є висока охопленість дітей дошкільними закладами та кількість учнів, що здобувають робітничі професії, забезпеченість населення бібліотечними фондами в розрахунку на 100 осіб та клубними закладами на 100 осіб, житловими прощама, а також найвищий показник в регіоні користувачів кабельного телебачення та мобільного зв'язку. Для Закарпатської області властиве лідерство за показниками кількості учнів в загальноосвітніх закладах, відвідуваністю населенням музейних закладів,

плановою ємністю амбулаторно-поліклінічних закладів та доступністю інтернету для населення. Івано-Франківська область в регіоні виділяється високими показниками кількості учнів загальноосвітніх навчальних закладів, кількість учнів загальноосвітніх навчальних закладів, забезпеченістю населення лікарями та середнім медичним персоналом, а також показником кількості абонентів мобільного зв'язку. Тернопільська область відзначається високим показником кількості студентів закладів вищої освіти I-IV рівнів акредитації; високими показниками забезпеченості населення середнім медичним персоналом та лікарняними ліжками, а також високим показником рівня благоустрою в приватних помешканнях. Для Хмельницької області властиве лідерство за показниками охопленості дітей дошкільними закладами, забезпеченістю населення бібліотечними фондами та кількістю місць у клубних закладах, а також забезпеченістю житловими площами. Слабка сформованість соціальної сфери Чернівецької області за обраними нами критеріями ґрунтується на низьких позиціях культурної сфери, житлово-комунального господарства та медичної сфери.

Здійснене дослідження дозволяє визначити стратегічні напрямки розвитку соціальної сфери в Карпатсько-Подільському регіоні загалом та в окремих його областях.

У четвертому розділі «**Геопросторові риси електоральної активності в світлі результатів виборів**» проаналізовано виборчу активність населення як реакцію на соціальний стан території шляхом репрезентації територіальних поляризацій електоральної прихильності. Проведено оцінку стійкості/мінливості електоральних уподобань населення макрорегіону України, визначено регіональні особливості результатів парламентських виборів в межах областей Карпатсько-Подільського регіону, вплив президентських вибори на соціально-політичні процеси в областях регіону.

Явка виборців є показником частки тих, хто голосував на виборах – один із важливих індикаторів політичної активності. Незважаючи на загальні зміни явки по Україні, міжрегіональні відмінності здебільшого залишаються стабільними. Найвища явка характерна для моноетнічних західних регіонів, які здебільшого збігаються з територією нашого дослідження – областями Карпатсько-Подільського регіону, найнижча – для регіонів з високою часткою етнічних меншин. Найвищу явку в період 2010-2019 років мали Тернопільська та Львівська області, а найнижчу явку – Закарпатська область.

Для районів Карпатсько-Подільського регіону з найнижчою явкою у 2010 – 2019 роках можна сформулювати наступні узагальнення. Райони Закарпаття та Буковини з різною комбінацією таких факторів як значне поширення трудової міграції (фізична відсутність електорату), складні природні умови (гірська місцевість і важкодоступність виборчої дільниці), суттєва питома вага у населенні етнічних меншин, для яких характерна низька явка (румуні, угорці, молдавани, цигани). У Закарпатській області це Тячівський (36,4 %), Березівський (41,7 %), Рахівський (42,3 %), Хустський (43,4 %), Виноградівський (47,3 %), Іршавський (49,3 %) райони та Березівська міськрада (42,1 %). У

Чернівецькій області це Сторожинецький (48,1 %) та Новоселицький (49,6 %) райони.

Загалом спостерігається стійка тенденція до зменшення числа тих, хто висловив свою думку в ході голосування – у виборах до Верховної Ради 2006 р. участь брали 70 % електорату досліджуваного регіону, у виборах 2007 р. – 67,1 %, у виборах 2012 р. – 66,1 %, у виборах 2014 р. – 59,1 %, 2019 р. – 49,3 %. Водночас, ці показники є суттєво вищими у порівняння з пересічноукраїнськими (за виключенням показника 2019 р. (49,8 %), адже вибори відбувалися в сезон відпусток та значна частина виборців не могла фізично взяти участь у виборах, так як перебувала за межами постійного місця реєстрації) (рис. 2-5).

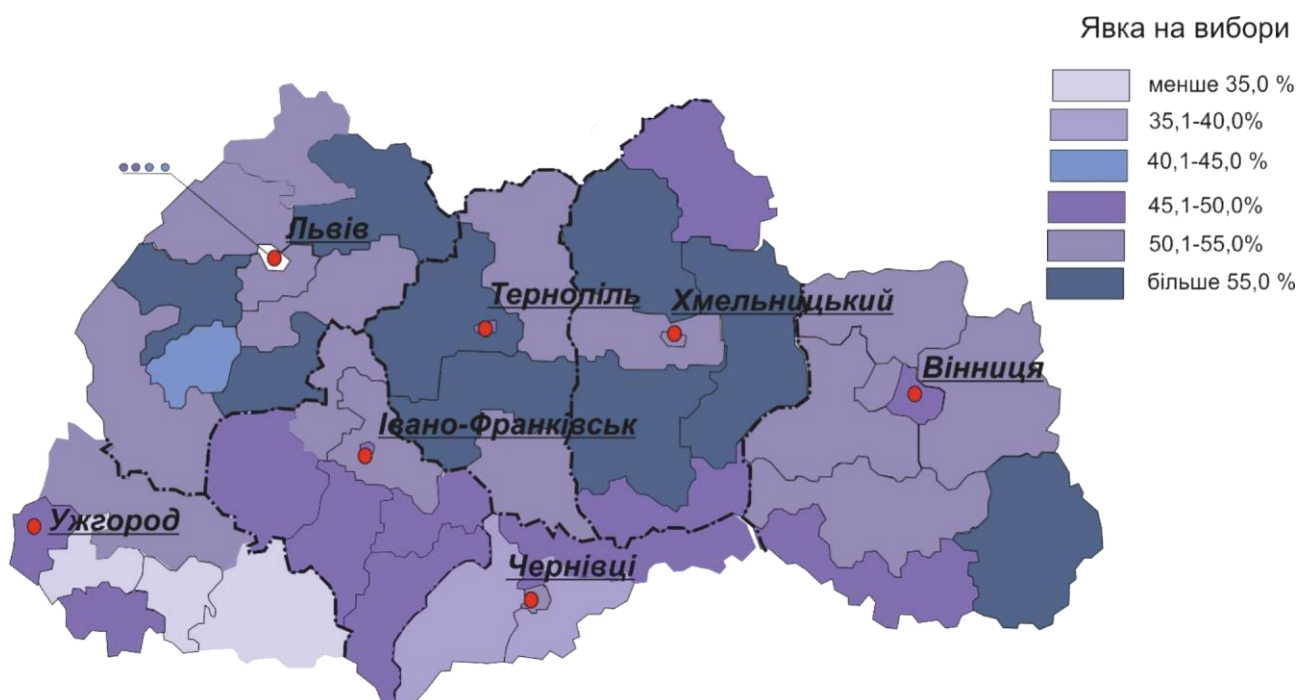

Рис. 2. Показники явки виборців в ході виборів до Верховної Ради 2019 року в межах областей Карпатсько-Подільського регіону (в розрізі виборчих округів)

Серед факторів, які впливають на величину явки, визначено такі:

- *тип виборів.* Президентські вибори уявляються електоратом важливішими, ніж вибори до Верховної Ради та, особливо, місцеві вибори. У 1998-2019 рр. середня явка на виборах Президента становила 69,8 % виборців (в межах досліджуваної території – 71,9 %), тоді як на виборах до Верховної Ради лише 58,9 % (в межах досліджуваної території – 66,9 %);

- *вік населення.* Населення старшого віку частіше бере участь у виборах ніж молодь. Зважаючи на значнішу частку населення післяпрацевдатного віку в областях Карпатсько-Подільського регіону, цей чинник також варто враховувати;

- *тип поселення.* Населення сільської місцевості у середньому більш політично активне ніж населення великих міст. Цей фактор більше

проявляється всередині регіонів і частково пояснюється віком населення, який у селах вищий ніж у містах;

- *етнічний склад*. У межах регіонів явка серед українців перевищує явку серед етнічних меншин, особливо тих, що проживають компактно та слабо інтегровані в українське суспільство (румуни, угорці, молдавани, роми);

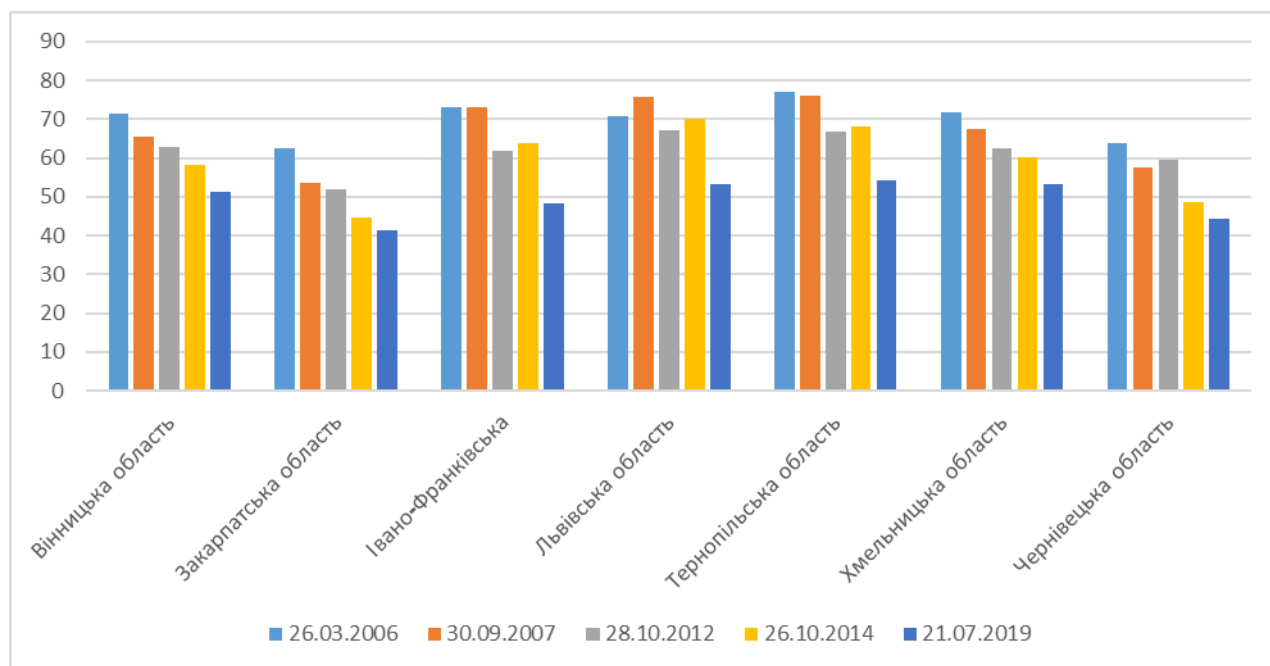

Рис. 3. Явка виборців на виборах до Верховної Ради України в розрізі областей Карпатсько-Подільського регіону

Рис. 4. Показники явки виборців в ході виборів Президента України 2019 року в межах областей Карпатсько-Подільського регіону (в розрізі виборчих округів)

- *фізична присутність електорату*. Відсутність населення за місцем реєстрації (перебування за кордоном або відсутність реєстрації за місцем фактичного проживання). Відсутність перепису населення після 2001 року, та,

можливо, завищення чисельності електорату від виборів до виборів, є потенційно одним з факторів, який посилює тенденцію падіння явки з часом;

- *природні умови*. Понижена явка на виборах спостерігається у гірських районах та, меншою мірою, на Поліссі, де проблемою може бути доступність до виборчих дільниць;

- *адміністративний ресурс*. Вибори 2014 р. і пізніші показали суттєво нижчу явку в східно-подільських регіонах, аніж до цього. Є припущення, що дуже висока явка тут за часів домінування Партії регіонів, забезпечувалася адмінресурсом (або й прямими фальсифікаціями). Коли ж такого контролю чи «стимулювання» не стало, явка повернулася до свого «природнього» стану.

- *фактор «земляка»*. Прикладом є адміністративні райони, які є батьківщиною або місцем активної діяльності видатних політичних та бізнесових діячів.

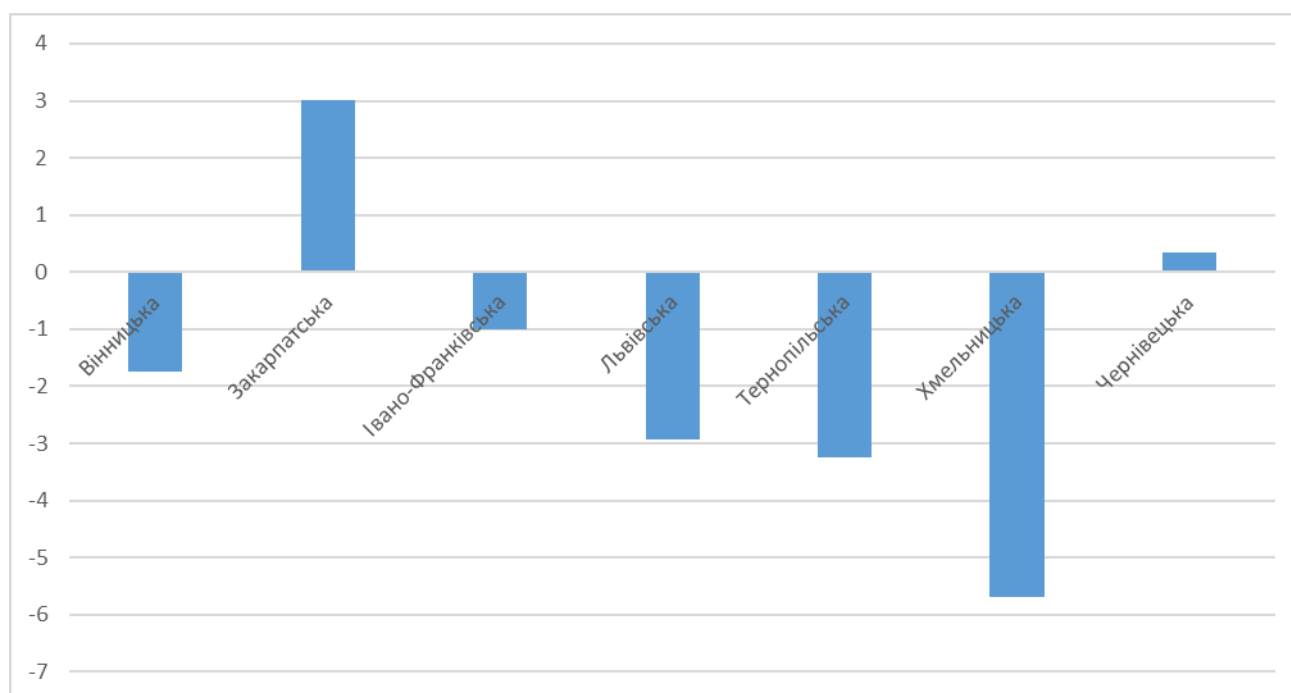

Рис. 5. Показник відхилення явки виборців в розрізі областей Карпатсько-Подільського регіону

Явка на вибори є показником легітимності влади або довіри до конкретної її інституції (Парламенту чи Президента) в розрізі регіональних уподобань. Вищенаведені дані дозволяють твердити про загалом вищу довіру електорату областей Карпатсько-Подільського регіону до інституції Президентства, ніж до Парламентської структури. Це підтверджується наявністю позитивного статистичного зв'язку (зі збільшенням явки на вибори, збільшується й довіра до уряду чи навпаки) між явкою на вибори та довірою до уряду. Варто зазначити, що надійність результатів може мати похибку, адже наявність статистичної кореляції ще не стверджує напевно наявності причинно-

наслідкового зв'язку. Якість дослідження можна підвищити взявши більшу кількість спостережень.

Результати електоральної прихильності через призму соціального рівня сформованості території можна пов'язати з пов'язати з когнітивністю населення певного регіону, що пов'язане із особливостями отримання, збереження, інтерпретації та використання інформації. І якщо елементами соціального середовища вони користуються, то на основі відчуттів, аналізу відмінностей, запам'ятовування, уяви та розуміння, прийняття рішень населення накопичує життєвий досвід та реагує на зміни за посередництва електоральної прихильності.

Певною мірою орієнтація на певну політичну силу є обумовлена/вмотивована конкретними видами потреб. Для окремих областей такими потребами є ріст або збереження національної свідомості певного рівня, можливості для релігійного самовияву, можливості самореалізації своїх індивідуальних, суспільних або інших планів/претензій.

Також вартим уваги є розподіл голосів між новими парламентськими партіями, які отримали своїх представників в Раді («Слуга народу» та «Голос»), і партіями, які вже були в парламенті в попередніх каденціях («Європейська солідарність», «Батьківщина», «Опозиційна платформа – за життя!»). У 2019 р. електорат віддав перевагу новим політичним силам, які, щоправда, представляли різні ідеології. Таке протистояння є ознакою боротьби за ідеологічне лідерство, яке виливається і в лідерство за сферами впливу (табл. 2).

Таблиця 2. Показники підтримки нових та зрілих парламентських партій в областях Карпатсько-Подільського регіоні за результатами парламентських виборів 2019 року*

	Область	Політична партія		Загальна підтримка парламентських партій
		Нові парламентські партії	Зрілі парламентські партії	
1	Вінницька	41,58	23,61	65,19
2	Закарпатська	54,75	22,33	77,08
3	Івано-Франківська	47,30	27,78	75,08
4	Львівська	45,11	30,99	76,10
5	Тернопільська	44,69	26,24	70,93
6	Хмельницька	50,91	22,95	73,86
7	Чернівецька	55,22	25,92	81,14
	В середньому по Карпатсько-Подільському регіону	48,69	25,46	74,15
	Загальнодержавний показник	48,98	29,33	78,27

*Складено нами за даними

У межах областей Карпатсько-Подільського регіону ці партії підтримало майже 49 %. Найнижча підтримка була властива для Тернопільської (це можна пояснити консервативністю поглядів місцевого населення) та Вінницької (в межах цієї території значною була підтримка молоді політичної сили «Українська стратегія Гройсмана», яка не пройшла до парламенту але її лідер має істотні впливи на даній території) областей. Максимальна прихильність електорату до нових політичних сил була в межах Закарпатської та Чернівецької областей (в кожній з них ці політсили підтримало майже 55 % виборців). Це пояснюється пануванням космополітичних поглядів серед місцевого населення, його поліетнічністю та значними впливами популістських ідей, що нав'язані європейськими тенденціями. Це чітко простежується у виборчих округах, які розташовані вздовж кордонів з Угорщиною та Румунією.

Серед досвідчених парламентських партій в регіоні насамперед мали підтримку ВО «Батьківщина» та «Європейська солідарність». Партія «Опозиційна платформа – за життя!» за своєю ідеологією та персональним складом не мала підтримки в регіоні, тому не є суттєвим чинником для оцінки електоральних уподобань.

Цікавим критерієм для оцінки політичної зрілості електорату регіону можна вважати показники підтримки політичних партій, які пройшли до парламенту. Таким чином, можна стверджувати про раціональність мислення виборців конкретного регіону, а також про переконливу підтримку цих партій, які мали прихильність більш ніж 5 % виборців. Щоправда, другий критерій не завжди є репрезентативним, адже в межах України не в усіх областях парламентські партії подолали прохідний бар'єр.

Як свідчать дані ЦВК, в середньому понад 74 % виборців областей Карпатсько-Подільського регіону підтримало ті партії, які пройшли до парламенту (цей показник досить суттєво відрізняється від загальнодержавного). Найнижчою підтримка парламентських партій була у найсхіднішій області досліджуваного регіону – Вінницькій – 65,19 %. Максимальною підтримка парламентських партій була в Чернівецькій області (понад 81 %). Загалом в чотирьох областях означеного регіону (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька) підтримка партій, які пройшли до парламенту перевищувала пересічнорегіональний показник. Водночас лише одна область цієї території перевищила загальнодержавний показник підтримки парламентських партій – Чернівецька (табл. 3).

В розрізі окремих партій, які пройшли до парламенту, області Карпатсько-Подільського регіону також продемонстрували неоднозначну підтримку, яка має суттєві відхилення від загальнодержавного показника. Партії «Європейська солідарність», Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», «Голос» відзначалися вищою підтримкою, ніж в державі загалом. У Львівській області «Європейська солідарність» та «Голос» мали підтримку суттєво вищу, ніж в Україні загалом. Це можна пояснити кількома регіональними причинами. Насамперед, Львівська область є «малою батьківщиною» лідера «Голосу» і це стало передумовою такої підтримки. «Європейська солідарність» була підтримана через особливі риси населення цієї області, яке в усі виборчі

кампанії незалежної України демонструвало підтримку партій проєвропейських поглядів. Ця ж причина є обґрунтуванням суттєвої підтримки Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» та «Європейська солідарність» в більшості областей регіону.

Партія «Слуга народу» мала дещо нижчу підтримку в Карпатсько-Подільському регіоні, ніж в Україні загалом. Сам факт переваги партій з такими поглядами наразі слід вважати феноменом голосування для цих областей. У п'яти областях даної території показники підтримки лідера парламентських виборів були вищими від пересічнорегіонального, це – Волинська, Закарпатська, Рівненська, Хмельницька та Чернівецька області. Слід наголосити, що ця підтримка була досягнута за рахунок голосів електорату невеликих міст та сільської місцевості.

Таблиця 3. Показники підтримки парламентських партій в областях Карпатсько-Подільського регіоні за результатами виборів 2019 року*

	Область	Політична партія					Загальна підтримка парламентських партій
		Європейська солідарність	Всеукраїнське об'єднання «Батьківщини»	Голос	Слуга народу	Опозиційна платформа – за життя!	
1	Вінницька	8,20	9,99	3,35	38,23	5,42	65,19
2	Закарпатська	4,52	9,74	4,31	50,44	8,07	77,08
3	Івано-Франківська	11,77	14,66	13,11	34,19	1,35	75,08
4	Львівська	19,70	9,58	22,92	22,19	1,71	76,10
5	Тернопільська	12,56	12,12	13,11	31,58	1,56	70,93
6	Хмельницька	6,94	10,63	4,11	46,80	5,38	73,86
7	Чернівецька	6,69	10,30	4,54	50,68	8,93	81,14
	В середньому по Карпатсько-Подільському регіону	9,78	11,19	8,93	39,76	4,49	74,15
	Загальнодержавний показник	8,10	8,18	5,82	43,16	13,01	78,27

*Складено нами за даними

Парламентська партія «Опозиційна платформа – за життя!» не отримала в регіоні необхідної кількості голосів, щоб пройти до парламенту (всього – 4,49 %). У Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях цю партію підтримало менше 2 % виборців, що відповідає поглядам місцевого електорату. Відносну підтримку ця політична структура мала в поліетнічних областях регіону (Закарпатська та Чернівецька), в яких за них проголосувало понад 8 % виборців. Це свідчить, що ідеологія, яку підтримує ця партія, не є близькою та зрозумілою місцевому населенню.

Останнім критерієм оцінки є аналіз розподілу голосів між партіями, які представляють загалом антагоністичні погляди – між право-центристськими

(«Європейська солідарність», ВО «Батьківщина») та центристськими партіями («Слуга народу», «Опозиційна платформа – за життя!») парламентського характеру. Погляди право-центристського (близькі до націонал-патріотичних) напрямку є традиційними для областей Західної України, але в 2019 р. вони мали дещо зменшену підтримку. В середньому за парламентські партії цього напрямку в регіоні проголосувало близько 21 % виборців (в Україні в середньому – 18 %). Найбільше голосів за ці партії було віддано в областях традиційної їх підтримки – Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська область. Так, в місті Івано-Франківську, Львові та навколільвівських адміністративних районах їх підтримало понад 31 % електорату, в центральнo-західних адміністративних районах Тернопільської області (Бережанський, Зборівський, Козівський, Підгаєцький, Тернопільський райони) – понад 27 %. В трьох областях досліджуваної території підтримка цих партій була меншою, ніж пересічно в Україні – традиційно, це в поліетнічних областях – Закарпатській та Чернівецькій, а також Хмельницькій. Мінімальна підтримка право-центристських партій була в межах традиційно найбільш поліетнічних районів Закарпатської області – Виноградівського, Берегівського, Іршавського, Хустського районів (в межах 12 %).

Ліберальні погляди, які сповідують партії «Слуга народу» та «Опозиційна платформа – за життя!», загалом не є притаманними Карпатсько-Подільському регіону. Але виборча кампанія 2019 р. виходила поза традиційні правила. Оцінюючи ці партії як ідеологічно близькі, можна констатувати, що цей напрямок мав безперечне лідерство в Україні, але неоднозначно були підтримані в межах досліджуваної території. В середньому в Україні ці партії підтримало понад 56 % електорату. У межах досліджуваної території цьому показнику відповідали лише дві області – Закарпатська та Чернівецька. В цих же областях є адміністративні райони, електорат яких більш ніж на 60 % підтримав ці парламентські партії – Герцаївський, Глибоцький, Новоселицький, Заставнівський, Кельменецький, Сокирянський, Хотинський райони та м. Новодністровськ (Чернівецька область), Берегівський, Іршавський, Мукачівський, Хустський, Рахівський, Тячівський райони (Закарпатська область).

Водночас є області, в яких підтримка цих партій менша більш ніж на 20 % – це області, що розташовуються в межах Галицьких етнічних територій (Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області). Найменшою ця підтримка була в межах Львівської області (менше 24 %) і зокрема в межах міста Львів (менше 19 %). Це пояснюється наявністю найбільш відданого електорату, який традиційно підтримує партії націонал патріотичного спрямування і навіть така підтримка ліберальних ідей є радше винятком. Івано-Франківська та Тернопільська області традиційно підтримують такі ж погляди, але у виборах-2019 партії цього спрямування мали досить високу підтримку (43-29 %). Хоча результати в межах навіть однієї області досить суттєво коливаються, що свідчить про несформовані погляди на дану ідеологію. Прикладом може бути Івано-Франківська область. У південних адміністративних територіях області (Верховинський, Косівський, Снятинський

райони) ці партії підтримували майже 43 % електорату, в той час як в місті Івано-Франківську – менше 29 %. Це можна пояснити тим, що саме південні райони цієї області мають найвищі показники безробіття та роботи тіньового сектору і досить значну кількість працездатного населення, яке багато років перебуває на заробітках за кордоном, маючи дещо інший світогляд та бачення політичної ситуації в країні. Водночас обласний центр традиційно акумулює найбільш освічений та патріотично налаштований електорат, для якого ці погляди не є близькими.

Прихід у Верховну Раду «нових парламентських партій» є ознакою чергової спроби пошуку політичних угруповань, які мали б докорінно змінити ситуацію в країні. Їх протистояння з давніми парламентськими силами є своєрідним мотиватором для останніх в боротьбі за сфери впливу та електорат, формування довіри до політичних лідерів.

У п'ятому розділі «**Обґрунтування залежностей між показниками соціального розвитку та виборчим процесом**» здійснено співставлення електоральної активності та рівня добробуту населення, проведено порівняння електоральних симпатій населення та рівня сформованості соціального середовища та здійснено кластеризацію електоральних симпатій в контексті соціальних можливостей території.

Існує двояка залежність – добробут визначає політичну ситуацію і водночас політична ситуація впливає на добробут. Громади, які територіально є дотичними, найчастіше мають схожі характеристики, що впливають на електоральний вибір. У складні історичні моменти, такі як зовнішня загроза, українці здатні до компромісів, і при вдалій комунікації політиків, при сталому економічному розвитку, всі відмінності відходять на другий план. Часто саме населення досліджуваної території було ініціатором проведення заходів масової ініціативи або масової непокори, що спричиняли загальнодержавну активність.

Абсолютні середні відхилення за кожною з областей Карпатсько-Подільського регіону розраховані на основі даних на рівні адміністративних районів та громад. Обрахунки демонструють насамперед цікавість до областей галицького субрегіону, які підтверджують внутрішньообласну консолідованість голосування, переважна більшість має середній рівень гетерогенності, а частина – високий показник внутрішньої гетерогенності на рівні районів та міст (зокрема Закарпатська та Чернівецька області).

Динаміка поляризації (середня величина відхилень від загальноукраїнських результатів у громадах) показує, що найбільші розбіжності серед регіонів спостерігалися на парламентських виборах 2006 року, а найнижчі – на президентських виборах 2014 року.

Примітно, що у 2006 та у 2014 році вибори відбувалися після Майданів, але у першому випадку внутрішньополітичні розбіжності призвели до ще більшої електоральної поляризації, аніж в момент Помаранчевої революції, а в другому – навпаки, перед загрозою зовнішнього ворога електоральна поляризація була найменшою за всю історію.

З метою аналізу залежності електоральних симпатій від рівня добробуту і навпаки у даному дослідженні ми використали тривалий часовий проміжок

(2010-2019 рр.), що дозволив виявити поляризаційні тенденції та визначити умови такої поведінки. На внутрішньорегіональному рівні є можливість виявити локальні території з нетиповими електоральними симпатіями. Було обрано консолідований показник щодо підтримки партій, які пройшли до парламенту. Зважаючи на зміни адміністративно-територіального поділу в Україні, для узагальнення даних на картосхемі було взято межі новостворених територіальних громад станом на 2020 рік. Також проведено порівняння відхилень на рівні низових адміністративних територій (адміністративний район, територіальна громада) та міст, як розташовані в їх межах (рис. 6).

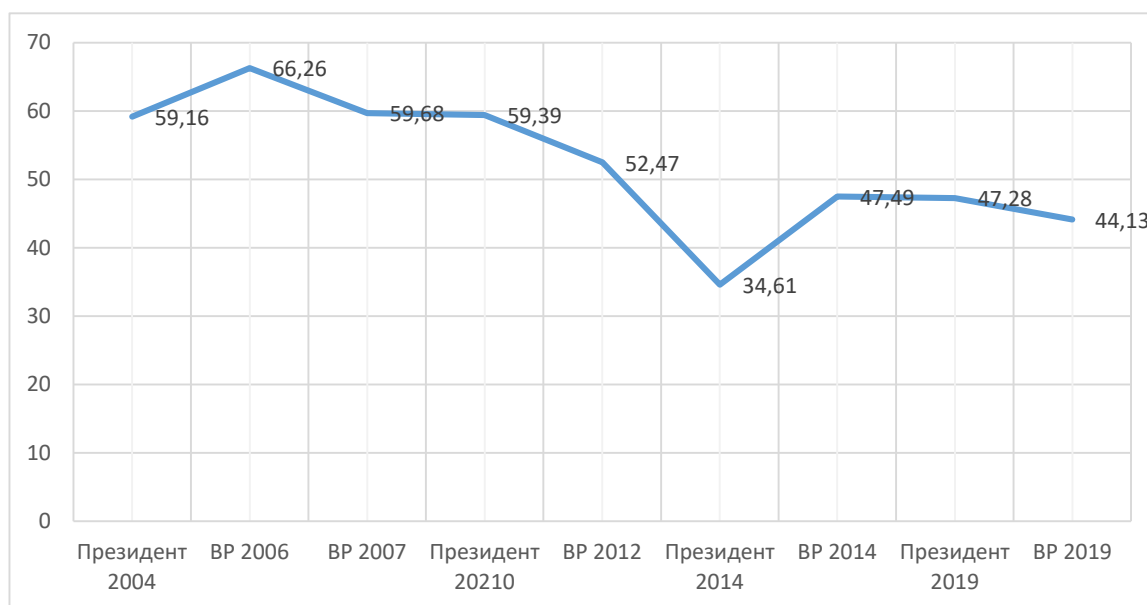

Рис. 6. Середня величина відхилень у громадах Карпатсько-Подільського регіону від середньоукраїнських результатів, у відсоткових пунктах

У межах окремих етнографічних територій спостерігається певна консолідованість електоральних результатів, яка часто не збігається з межами адміністративних кордонів. Яскравим прикладом є Галичина, коли в межах Тернопільської області спостерігаються відмінні результати для центрально-західної частини (території Бучацького, Зборівського, Козівського, Підгаєцького, Теребовлянського, Тернопільського районів). В умовно волинських районах області відстежується більша синхронність із загальноукраїнськими результатами 2019 р.

У 2010 р. максимальні показники поляризації голосувань в межах досліджуваної території були властиві для територій сучасних громад Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей. Серед них насамперед вирізнялись громади в межах Дрогобицького, Золочівського, Львівського, Самбірського, Стрийського, Червоноградського, Яворівського районів Львівської області, Калуського, Коломийського, Рогатинського, Тисменецького районів Івано-Франківської області, Зборівського, Чортківського районів Тернопільської області. У цих районах показник поляризації перевищував 95 пунктів. Мінімальна поляризація була властива для сучасних громад, які розташовані в межах Хустського та Тячівського районів

Закарпатської області, Новоселицького району Чернівецької області. Це може бути свідченням домінування власного бачення та політичних уподобань населення згаданих адміністративних одиниць.

У 2014 р. відстежується консолідоване голосування для більшості територій досліджуваного регіону, що можна обґрунтувати об'єднанням навколо загальноукраїнської проблеми зовнішньої агресії та порушення соборності. Це стало орієнтиром на підтримку партій націонал-патріотичного та патріотичного спрямування. Водночас спостерігаються окремі суттєві відхилення від територіальних закономірностей у межах адміністративних районів зазвичай поліетнічних областей. Прикладами можуть бути Виноградівський та Берегівський райони Закарпатської області, які надали суттєву підтримку партії «Заступ» (понад 10 % голосів). Нетиповою за своїм характером варто вважати підтримку «Радикальної партії Ляшка» у більшості адміністративних районів Чернівецької області (загалом такі результати дали можливість цій партійній структурі зайняти третє місце в загальнообласному показнику).

Президентські вибори 2019 року знов відзначилися потужними показниками поляризації в межах умовно Галицьких областей Карпатсько-Подільського регіону. Особливо яскраво (понад 80 пунктів) ці показники відстежувались в Львівському, Самбірському, Яворівському районах Львівської області, Івано-Франківському та Калуському районах Івано-Франківської області, Тернопільському районі Тернопільської області.

На окрему увагу заслуговує показник поляризації для парламентських партій, які пройшли до парламенту. Водночас, не в усіх адміністративних районах можна таким чином сформулювати причинну залежність щодо непідтримки/підтримки власне цих партій. Загалом, голосування в межах Карпатсько-Подільського регіону в період з 2004 по 2019 рік свідчить, що суттєва поляризація виборців все ж таки була присутня майже завжди. Серед причин такого стану справ можна визначити географічні, історичні, економічні та етнічні складові (а також цілеспрямоване використання цих факторів політичними силами для посилення самої поляризації). За означений часовий відрізок традиційно максимальна поляризація була властива для областей галицького етнорегіону (Івано-Франківська, Львівська, більша частина Тернопільської), які зазвичай односпайно підтримували в останніх виборчих каденціях звичні для себе партії. Така ж поляризація властива для окремих територій поліетнічних областей (Закарпатська та Чернівецька). З позиції зайнятості слід наголосити, що це території з значним міграційним трендом, який пов'язаний з слабкою зайнятістю в розвитку місцевого господарства та орієнтацією на можливості працевлаштування в країнах ЄС.

Особливий інтерес з позиції співставності результатів виборчої активності та електоральної прихильності, а відповідно – позамасштабної оцінки показників, викликають міста Карпатсько-Подільського регіону. Показники, які вони демонструють зазвичай виходять за межі традиційних електоральних уподобань та можуть слугувати об'єктами для здійснення позамасштабних порівняльних процесів на різних ієрархічних рівнях.

ВИСНОВКИ

1. Дослідницький алгоритм вивчення соціально-політичних процесів з позиції суспільної географії поєднує в собі методологію аналізу виборчих практик на загальнонаціональному і регіональному рівнях та їх віддзеркалення через призму регіонального виміру добробуту населення, насамперед через оцінку функціональності соціальної сфери та рівня її сформованості. На концептуальному рівні концептуалізовано регіональний вимір соціально-політичних процесів в двоякому векторному спрямуванні: вплив електоральної прихильності та активності на соціальну орієнтацію та рівень добробуту населення і в зворотному векторі – добробут населення та сформованість соціальної сфери визначають напрямки електоральної прихильності. Відповідно до цієї методологічної схеми, чинники, що впливають на мотивацію електорального вибору, можна аналізувати на різних рівнях (масштабах оцінки). Електоральні процеси аналізуються у рамках таких методологічних підходів: 1) біхевіористського – вивчає соціально-структурні аспекти електоральної поведінки, аналіз опитування громадської думки, географічні дослідження територіальних аспектів електоральної поведінки; 2) інституціонального – досліджується вплив сформованості соціальної сфери та рівня добробуту на політичне життя суспільства, поведінку виборців тощо; 3) транзитологічного – вивчає вплив виборів на трансформаційні процеси в суспільстві і навпаки.

2. Систематизовано погляди українських вчених щодо вивчення соціально-політико-географічних процесів. Це дало можливість визначити такі етапи дослідження даної проблеми: 1) фрагментарно-емпіричний (1800-1890 рр.), коли були виділені окремі дослідницькі вишукування, які викристалізовували потребу оцінки соціально-політичних процесів; 2) 1890-1980 рр. – дослідження означеної проблематики в контексті формування та утвердження суспільної географії, а відповідно закладення теоретичних та прикладних напрямків розгляду та систематизації наукових суспільно-географічних знань соціально-політичного спрямування; 3) 1980-1990 рр. – теоретичне утвердження значущості соціально-політичної складової для ефективної організації суспільства на просторовому рівні; 4) 1990 р. – по сьогоднішній день – формування міждисциплінарних наукових досліджень з метою визначення ролі соціально-політичних процесів на регіональному рівні. Для кожного з виділених етапів доречним є визначення своїх поглядів, які сформували систему знань з оцінки просторового виміру соціально-політичних процесів.

3. Регіональний вимір електорального простору відзначається двома напрямками – вертикальним та горизонтальним. Вертикальний вимір пов'язаний з формальним та неформальним статусом території та співвідношенням типу «центр – периферія». Горизонтальний вимір пов'язаний

з ідентифікацією даної територіальної спільноти за допомогою унікальної географічної назви.

Відштовхуючись від об'єднання трьох компонентів – поведінкового, географічно-просторового та інтеграційного, які впливають на розвиток електоральних процесів, можна запропонувати авторське визначення електорального ландшафту – заселений простір, для якого характерні політичні відмінності та особливості під час виборчих процесів, що проявляються у формі взаємодії та взаємозалежності агентів та суб'єктів електорального процесу.

4. В основу методології дослідження покладено розуміння поняття соціально-політичної ідентичності, що пов'язана з електоральним ландшафтом, який є похідним від політичного ландшафту і його потенційного впливу на політичну систему з позицій інтеграції інструменталізму та конструктивізму, що допомагає комплексно проаналізувати зазначений фактор як конструкт та інструмент, який мобілізується певними суб'єктами для досягнення визначених цілей і має конструктивний (у значенні позитивний) чи деструктивний вплив на суспільно-політичні процеси.

5. Соціальні-політичні розмежування притаманні будь-якому суспільству. Відмінними є лише їх кількість, причини виникнення і політичні наслідки, до яких вони призводять. Старі і нові лінії розмежування включають послідовно три структурні компоненти: диференціацію між соціальними групами; конфліктність міру усвідомлення відмінностей між ними; організацію і захист групових ідентичностей та цілей. Головні суспільно-політичні поділи, які структурують електоральний простір України та визначають виборчі уподобання громадян, є поділи на регіональній, етномовній, конфесійній, ціннісно-культурній основі.

6. Більшість досліджуваних областей (Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька) мають близькі показники розвитку соціальної сфери, але кожна з них часто має власні переваги у розвитку елементів соціальної сфери, що не дозволяє твердити про збалансований рівень функціонування соціальної сфери в межах цих територій. Здійснений аналіз дозволяє визначити стратегічні напрями розвитку соціальної сфери в Карпатсько-Подільському регіоні загалом та окремих його областях. На цій основі можна формувати проекти програм регіонального розвитку соціальної сфери.

7. Результати виборів останнього десятиліття в Україні загалом і в межах досліджуваної території зокрема формують твердження, що сучасна електоральна культура проявляється в двох напрямках: перший пов'язаний з рудиментами радянського періоду, в якому мало проявляються сформовані ідеологічні впливи та існує високий рівень недовіри до політичних інститутів та інституцій; другий напрямок зумовлений медіавпливами та іншими формами сучасної популяризації інформації.

Складовою електоральної культури виступає колективна пам'ять людей на виборчому процесі, що відображається у тривалій прихильності до певної

ідеології чи поглядів (мається на увазі її підтримка впродовж певної кількості виборчих каденцій). За часовий зріз 2006-2019 рр. тут можна констатувати певні закономірності, пов'язані з ідентифікацією певних територіальних громад щодо лідерів та партій, які представляють привабливу для них ідеологію.

8. Не зважаючи на загальну зміну явки виборців по Україні, міжрегіональні відмінності в межах областей Карпатсько-Подільського регіону в переважній мірі залишаються стабільними. Найвища явка характерна для моноетнічних західних регіонів, які здебільшого збігаються з територією даного дослідження – областями Карпатсько-Подільського регіону, найнижча – для і регіонів з високою часткою етнічних меншин. Найвищу явку за 2010-2019 роки мали Тернопільська та Львівська області, а найнижчу явку – Закарпатська область. Серед районів, у яких середня явка за 2010-2019 роки перевищувала 70 %, 15 розташовані у Львівській області та 11 – у Тернопільській області. Такі райони були також у Івано-Франківській (3), Хмельницькій (2), Вінницькій (1) областях. Об'єднує їх висока питома вага сільського населення, або це райони з невеликим районним центром.

9. Результати електоральної прихильності через призму соціального рівня сформованості території можна пов'язати з пов'язати з когнітивністю населення певного регіону, що пов'язане із особливостями отримання, збереження, інтерпретації та використання інформації. І якщо елементами соціального середовища вони користуються, то на основі відчуттів, аналізу відмінностей, запам'ятовування, уяви та розуміння, прийняття рішень населення накопичує життєвий досвід та реагує на зміни за посередництва електоральної прихильності. Певною мірою орієнтація на певну політичну силу є обумовленою/вмотивованою конкретними видами потреб. Для окремих областей такими потребами є ріст або збереження національної свідомості певного рівня, можливості для релігійного самовияву, можливості самореалізації своїх індивідуальних, суспільних або інших планів/претензій.

10. Політичну зрілість електорату регіону можна вважати показники підтримки політичних партій, які пройшли до парламенту. Понад 74 % виборців областей Карпатсько-Подільського регіону підтримало ті партії, які пройшли до парламенту. Найнижчою підтримка парламентських партій була у найсхіднішій області досліджуваного регіону – Вінницькій – 65,19 %. Максимальною підтримка парламентських партій була в Чернівецькій області (понад 81 %). Загалом в чотирьох областях регіону (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька) підтримка партій, які пройшли до парламенту, перевищувала пересічнорегіональний показник. Водночас лише одна область цієї території перевищила загальнодержавний показник підтримки парламентських партій – Чернівецька. Раціональність мислення виборців конкретного регіону можна оцінити числом голосів, які були віддані за прохідні «парламентські» партії. Підтримка 50 % електорату нових парламентських партій є яскравим підтвердженням надій на зміни, які вони уособлювали.

Тільки чверть виборців регіону відзначитися в цій виборчій кампанії усталеними поглядами, яких вони завжди дотримувалися.

11. Голосування в межах Карпатсько-Подільського регіону в період з 2004 по 2019 рік свідчить, що суттєва поляризація поглядів виборців була присутня практично завжди. Це зумовлене географічними, історичними, економічними та етнічними чинниками, а також цілеспрямованим їх використанням політичними силами для посилення самої поляризації. За означений часовий відрізок традиційно максимальна поляризація була властива для областей галицького етнорегіону (Івано-Франківська, Львівська, більша частина Тернопільської), які зазвичай одноставно підтримували в останніх виборчих каденціях звичні для себе партії. Така ж поляризація властива для окремих територій поліетнічних областей (Закарпатська та Чернівецька). З позиції зайнятості ці території характеризуються міграційним трендом, який пов'язаний з слабкою зайнятістю у місцевому господарстві та орієнтацією на можливості працевлаштування в країнах ЄС.

12. Виявлено зв'язок між показниками електоральних симпатій та рівнем добробуту населення й показниками формування соціальної сфери. Одержані результати підтверджують більш високу зацікавленість в рівні економічних свобод та підприємницької ініціативи чи діяльності насамперед населення Закарпатської та Чернівецької областей, традиційно важливість соціальних умов для життя та розвитку у поєднанні з національними пріоритетами висувуються в Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях, в той час як для Хмельницької та Вінницької областей важливим є комфорт приватного сектору господарства та життя у всіх його проявах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Розділи у колективних монографіях

1. Географія Тернопільської області: монографія. В 2-х т. Т. 2. Населення. Господарство. Тернопіль: Крок, 2017. С. 324-339. (*Особистий внесок*: розділ «Політична географія Тернопільської області»).

2. Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування. Монографія. За ред. Л.П. Царика. Тернопіль: СМП «Тайп», 2016. С. 486-494. (*Особистий внесок*: розділ «Тренди електоральних уподобань населення Тернопільської області»).

Статті у наукових фахових виданнях України

3. Кузишин А.В. Зміна геопросторових електоральних уподобань населення України в світлі парламентських виборів. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль, 2002. № 1. С. 62-65.

4. Кузишин А.В. Територіальні відміни електоральних уподобань населення Подільських областей. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль, 2002. № 2. С. 178-180.

5. Кузишин А.В. Роль громадсько-політичних рухів в управлінні соціальним розвитком території. Наукові записки Чернівецького національного університету. Чернівці, 2003. С. 141-147.

6. Кузишин А.В. Суспільно-географічна роль екзит-полу в електоральній географії. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль, 2004. № 3. С. 125-128.

7. Кузишин А.В. Суспільно-географічні дослідження виборчого процесу в Подільських областях. Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 246: Географія. Чернівці, 2005. С. 190-194.

8. Кузишин А.В. Соціально-політичні передумови характеристики виборчого процесу в областях Подільського регіону. Наукові записки. Серія: Географія. Спецвипуск. Тернопіль, 2005. № 2. С. 42-44.

9. Кузишин А.В. Соціально-географічні аспекти стратифікації українського суспільства. Наукові записки. Серія: Географія. Тернопіль, 2007. № 1. С. 78-82.

10. Кузишин А.В. Соціально-політичний розвиток українського суспільства через призму виборчого процесу: геопросторові аспекти. Наукові записки. Серія: Географія. Спецвипуск. Тернопіль, 2006. № 2. С. 96-101.

11. Кузишин А.В. Підходи до вивчення соціально-географічних досліджень в Україні та світі. Наукові записки. Серія: Географія. Спецвипуск. Тернопіль, 2007. № 2. С. 66-69.

12. Кузишин А.В. Параметри і критерії виміру соціально-географічних процесів в Україні та світі. Часопис соціально-економічної географії. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.М. Каразіна, 2007. № 2(3). С. 98-101.

13. Кузишин А.В. Соціально-географічна характеристика рівня добробуту населення (на прикладі Тернопільської області). Наукові записки. Серія: Географія. Тернопіль, 2008. № 2. С. 76-79.

14. Кузишин А.В. Українська соціально-географічна думка в персоналіях другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 480-481: Географія. Чернівці: Чернівецький нац. у-тет, 2009. С. 48-52.

15. Кузишин А.В. Зміна електоральних уподобань населення Тернопільської області в світлі результатів місцевих виборів. Наукові записки. Серія: Географія. Тернопіль, 2010. № 2. С. 59-63.

16. Кузишин А.В. Геопросторова оцінка парламентських виборів 2012 року в Тернопільській області. Наукові записки. Серія: Географія. Тернопіль, 2012. № 3 (33). С. 87-93.

17. Кузишин А.В. Співставність електоральної активності та індексу людського розвитку. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 46. С. 244-250.

18. Кузишин А.В. Аналіз електоральної активності населення у світлі показників індексу людського розвитку. Науковий вісник Чернівецького

університету: збірник наукових праць. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. Вип.655: Географія. С. 120-124.

19. Кузишин А.В. Геопросторові риси електоральних результатів областей Подільського регіону. Геополитика и экогеодинамика регионов. Научный журнал. Симферополь, 2014. Т.10. Вып. 2. С. 629-632.

20. Кузишин А.В. Геопросторовий аналіз громадської думки через призму парламентських виборів в областях Карпатсько-Подільського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль, 2015. № 1(38). С. 261-265.

21. Кузишин А.В. Суспільно-географічна характеристика електоральної культури на виборчому полі областей Карпатсько-Подільського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2016. № 2(41). С. 104-110.

22. Кузишин А.В. Прояви електоральної культури на виборчому полі областей Карпатсько-Подільського регіону. Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки. Одеса, 2017. Том 22. № 30. С. 162-172.

23. Кузишин А.В. Геопросторова диференціація елементів соціальної сфери областей Карпатсько-Подільського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2018. № 1(44). С. 64-71.

24. Кузишин А.В. Суспільно-географічний аналіз електорального поля Західноукраїнського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2019. № 2(47). С. 59-66.

25. Кузишин А.В. Просторовий аналіз електоральних симпатій населення Західноукраїнського регіону за підсумками виборів до Верховної ради 2019 року. Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки. Одеса, 2020. Т.25, вип. 2(37). С. 153-172.

Статті у наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science

26. Kuzyshyn A. Spatial diversification of the social sphere development in the Carpathian-Podillia region (Ukraine). Folia Geographica. Volume 61, 2019, No. 2. P. 144-162.

27. Kuzyshyn A., Poplavska I. Analysis of Territorial Differences of the Social Sphere elements in the Areas of the Carpathian-Podillia Region. Journal of Geology, Geography and Geoecology. Dnipro, 2018. № 27(2). P. 285-293.

28. Kuzyshyn A., Poplavska I. The Analysis of the Regional Dimension of Human Development in Ukraine. Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego. 2017. Vol 31. Kraków 2017. P. 111-119. (Особистий внесок: аналіз регіональних особливостей соціального розвитку в Україні)

29. Kuzyshyn A. Geospatial Study of Human Development Index of Ukraine in the Light of Regional Indicators. Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego. 2014. Vol 27. Warszawa - Kraków 2014. St. 67-74.

Статті та розділи монографій в інших закордонних виданнях

30. Kuzyshyn A. Territories' development: social, economic and humanitarian issues. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole. Edited by Tetyana Nestorenko, Sławomir Śliwa. 2019. p. 270-289. [Territorial abolition of transformation of the social sphere elements in the areas of the Carpathian-Podillia region (Ukraine)]

31. Kuzyshyn A. Departure from the traditional electoral population sympathies of Western Ukraine region: spatial analysis of the elections to the Verhovna Rada. Geografické informácie. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. 2020. Ročník 24, Číslo 2. S. 263-278.

32. Kuzyshyn A. Manifest of Electoral Cultural in the Voting field in Karpatsk-Podilsky region of Ukraine. Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. 2017. № 4 (6). P.78-80.

33. Kuzyshyn A. Election results as a mirror of electoral population preferences of the Carpathian-Podillya region of Ukraine. Sscientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. 2016. № 2 (4). P.66-68.

34. Kuzyshyn A. Territorial analysis of Human development index of the Ukraine: Regional feature. Вопросы географии и геоэкологии. Алматы, 2014. № 1. С. 41-46.

35. Kuzyshyn A., Kaveckyj I. Małomiasteczkowe zbiorowosci lokalne Byłej Galicji z perspektywy geografii wyborczej Polski I Ukrainy. Przekształcenia strukturalne miast i zrownowazony rozwój gospodarki miejskiej. Opole, 2008. s. 289-300.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

36. Кузишин А.В. Балто-Чорноморська доктрина Степана Рудницького через призму сучасної геополітичної ситуації в регіоні. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». 2017. № 1 (випуск 1). С. 35-40.

37. Кузишин А.В. Екстраполяція поглядів Степана Рудницького на сучасний світоустрій Східної Європи: погляд крізь століття. Європейські інтеграційні процеси у ХХІ столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості. Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Луцьк: Терен, 2018. С. 164-174.

38. Кузишин А.В. Ретроспективно-географічний аналіз президентських виборів в Тернопільській області (1999-2014 рр.). Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 2 (випуск 2), 2019. С. 4-10.

39. Кузишин А.В. Вплив європейських традицій на формування партійної та електоральної культури населення Західної України (друг. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.). Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Вип. ІІІ. Луцьк, Терен, 2019. С. 197-206.

40. Кузишин А.В. Суспільно-географічний аналіз підсумків виборів до Верховної Ради України в межах Тернопільської області (2012-2019 рр.). Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 3 (випуск 3), 2019. С. 15-23.

41. Кузишин А.В. Відображення електоральних уподобань населення країн Центральної Європи на їх соціально-економічному розвитку (досвід Словаччини, Польщі та України). Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Вип. V. Київ, APREI, 2020. С. 78-86.

42. Кузишин А.В. Ретроспективний аналіз територіальної організації місцевих виборів на прикладі Тернопільської області. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 4 (випуск 4), 2020. С. 26-30.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

43. Kuzyshyn A. Function of social sphere of the Carpathian-Podillia region through the assessment of employment. Problmatyka 31 Międzynarodowej Konferencji Naukowej nt. «Międzynarodowe uwarunkowania rozwoju przemysłu i usług» / Redakcja Z. Zolo. Warszawa – Krakow, 2015. P. 69

44. Kuzyshyn A. Spatial organization of the sphere of services in the regions of the Carpathian-Podilskyi region, Ukraine. Problmatyka 34 Międzynarodowej Konferencji Naukowej nt. «Problematyka badawcza geografii przemysłu i usług»/ Redakcja Z. Zolo i M. Płaziak Warszawa – Krakow, 2018. P. 57-59.

45. Kuzyshyn A. Services as an indicator of the well-being of the population of Ukraine (on the example of Carpathian-Podilskyi regions). Problematyka 35 Międzynarodowej Konferencji Naukowej nt. «Funkcje przemysłu i usług w rozwoju społeczno-ekonomicznym układów przestrzennych»/ Redakcja Z. Zolo i M. Płaziak Warszawa – Krakow, 2019. P. 51-53.

Матеріали та тези доповідей на міжнародних наукових конференціях

46. Кузишин А.В. Соціальна політика та національний інтерес як чинник і складова сучасної української геополітики. Геополитические и географические проблемы Крыма в многовекторном измерении Украины // Материалы Международной научной конференции, посвященная 70-летию географического факультета (Симферополь, 20-22 мая 2004 г.) Симферополь: Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского, 2004. С. 31-33.

47. Кузишин А.В. Формування соціально-географічної думки українськими науковцями другої половини XIX – початку XX століття. Українська історична географія та історія географії в Україні: Матеріали міжнародної наукової конференції (м. Чернівці, 7-10 жовтня 2009 року). Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. С.109-110.

48. Кузишин А.В. Оцінка рівня добробуту населення через показники якості життя населення (на прикладі Тернопільської області). Регіон-2009: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної наукової конференції

(5-6 листопада 2009 року, м. Харків) / Гол. ред. колегії В.С. Бакіров // РВВ Харківський національний університет імені В.М. Каразіна, Харків, 2009. С. 291-294.

49. Кузишин А.В. Залежність електоральних уподобань населення Тернопільської області від особливостей показників добробуту населення. Регіон-2012: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної наукової конференції (25-26 жовтня 2012 року, м. Харків) / Гол. ред. колегії В.С. Бакіров // РВВ Харківський національний університет імені В.М. Каразіна, Харків, 2012. С. 191-197.

50. Кузишин А.В. Електоральні особливості парламентських виборів 2012 року в Тернопільській області. Географічна наука і практика: виклики епохи: Матеріали міжнародної наукової конференції, посвяченої 130-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 16-18 травня 2013 р.) / [Відповід. редактори: доц. В.І. Біланюк, доц. Є.А. Іванов]. У 3-ох томах. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. Том 1. С. 320-324.

51. Кузишин А.В. Глинський О.А. Геопросторові риси електорального процесу в областях Подільського регіону в світлі парламентських виборів. Регіон-2014: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 3-4 квітня 2014 р.) / Гол. Ред. колегії Л.М. Немець. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2014. 86-89. (*Особистий внесок: аналіз результатів парламентських виборів та виявлення геопросторових особливостей електоральної поведінки населення*)

52. Кузишин А.В. Аналіз поляризаційних електоральних симпатій в областях Подільського регіону. Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 9-11 жовтня 2014 р.). Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. С. 138-139.

53. Кузишин А.В. Категорія «політичний ландшафт» в політико-географічних дослідженнях. Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (21-23 травня 2015 р.). Тернопіль: СМП «Тайп», 2015. С. 111-117.

54. Кузишин А.В. Геопросторові риси електоральної культури населення України. Від географії до географічного українознавства: еволюція освітньо-наукових ідей та пошуків (до 140-річчя започаткування географії у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича): Матеріали Міжнар. наук. конф. (11-13 жовтня 2016 р.). Чернівці: Чернів. нац. у-тет, 2016. С. 105-106.

55. Кузишин А.В. Формування європейського цивілізаційного світобачення в ході викладання дисциплін політико-географічного спрямування. Європейські студії в Україні: здобутки, виклики та перспективи:

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 червня 2017 р.). Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Терен, 2017. С. 167-171.

56. Кузишин А.В. Політичний ландшафт як категорія політичної географії. Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 5-6 жовтня 2017 р. / [за загальною редакцією І. Пилипенка, Д. Мальчікової]. Херсон: Видавничий дім «Гельвестика», 2017. С. 123-125.

57. Кузишин А.В. Просторовий аспект формування електоральної культури (на прикладі областей Карпатсько-Подільського регіону). Географія в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: 85 років – досягнення та перспективи (GTSHU): Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, 30-31 березня 2018) / гол. ред. колегії Я.Б. Олійник: КНУ імені Тараса Шевченка. К.: Прінт-сервіс, 2018. С. 215-218.

58. Кузишин А.В. Суспільно-географічний аналіз нарізки виборчих округів та дільниць у першому турі президентських виборів 2019 року (на прикладі західноукраїнських областей). Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності «Екологія» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, 7-8 травня 2019 року // наук. ред. Л.П. Царик та ін. Тернопіль: СМП «Тайп», 2019. С. 111-117.

59. Кузишин А.В. Зміни електорального поля в межах України (суспільно-географічний аналіз). Регіон – 2019: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 жовтня 2019 р.). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. С. 38-42.

60. Кузишин А.В. Суспільно-географічний аналіз результатів виборів до парламенту 2019 року в Західноукраїнському регіону. Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 30-річчю відкриття кафедри географії України та регіоналістики і 80-річчю утворення Чернівецької області (м. Чернівці, 7-9 травня 2020). Чернівці: Видавничо-поліграфічне підприємство «МІСТО», 2020. С. 204-208.

61. Кузишин А.В. Геопросторова прихильність до парламентських партій в західноукраїнському регіоні за результатами виборів 2019 року. Регіон – 2020: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 8-9 жовтня 2020 р.). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2020. С. 171-174.

62. Кузишин А.В. Компаративний аналіз президентських виборів в країнах Центральної Європи в 2019-2020 роках (Польща, Словаччина, Україна). Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної

та екологічної науки: матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 15 жовтня 2020 р.). Тернопіль: Вектор, 2020. С. 86-93.

63. Кузишин А.В. Сучасні риси електорального поля областей Західноукраїнського регіону (суспільно-географічний аналіз). Географічна наука та освіта: перспективи й інновації : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Переяслав, 20-21 трав. 2021 р. / [редкол.: Коцур В.П., Руденко Л.Г., Маруняк Є.О. та ін.]. Переяслав (Київ. обл.), 2021. С. 71-76.

АНОТАЦІЯ

Кузишин А.В. Регіональний вимір соціально-політичних процесів: теорія, методологія та практика суспільно-географічного дослідження. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2021.

Робота присвячена вивченню процесу вимірності залежності електоральних уподобань населення через показники соціальної сфери. Ускладнення соціальної структури й урізноманітненням форм духовної та соціокультурної репрезентації формують нові спільноти, політично зацікавлені в обстоюванні власних специфічних інтересів. Таким чином, виникають нові соціально-політичні розмежування, а на їхній основі – нові політичні угруповання, які аналізуються з позиції електоральної прихильності певного простору. Територією дослідження є області Карпатсько-Подільського регіону.

Досліджено поняття «електоральний ландшафт» з позиції суспільної географії, що має певну композиційну послідовність з характерною конфігурацією, яка відзначається зв'язками між компонентами, які ці елементи займають.

Проаналізовано виборчу активність населення як реакцію на соціальне становище території шляхом репрезентації територіальних поляризацій електоральної прихильності. Проведено оцінку стійкості/мінливості електоральних уподобань населення макрорегіону України, визначено регіональні особливості виборів в межах областей Карпато-Подільського регіону.

Ключові слова: соціально-політичні процеси, електоральний ландшафт, політичний ландшафт, соціальна сфера, явка виборців, електоральна прихильність, області Карпатсько-Подільського регіону, вимірність соціально-політичних процесів.

АННОТАЦИЯ

Кузишин А.В. Региональное измерение социально-политических процессов: теория, методология и практика общественно-географического исследования. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора географических наук по специальности 11.00.02 – экономическая и социальная география. - Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2021.

Работа посвящена изучению процесса измеримости зависимости электоральных предпочтений населения через показатели социальной сферы. Усложнение социальной структуры и разнообразием форм духовной и социокультурной репрезентации формируют новые сообщества, политически заинтересованы в отстаивании собственных специфических интересов. Ядром социально-политического анализа с позиции общественно-географических исследований следует определять систему закономерностей, раскрывающих существенные структурно-функциональные связи, а также устойчивые тенденции развития изменения социального благополучия территории в свете реализации политических предпочтений. Таким образом, возникают новые социально-политические размежевания, а на их основе – новые политические группировки, которые анализируются с позиции электоральной привязанности определенного пространства. Раскрыта сущность выделения социально-политического направления в общественной географии, представлены ретроспективу формирования социально-политико-географической мысли украинскими учеными второй половины XIX – начала XXI века. Территорией исследования выступают области Карпато-Подольского региона (Винницкая, Закарпатская, Ивано-Франковская, Львовская, Тернопольская, Хмельницкая, Черновицкая). Использование принципа полимасштабности в данном исследовании предполагает анализ тенденций, выявление специфики и противоречий развития исследуемой территории на иерархических уровнях разного масштаба.

Исследовано понятие «электоральный ландшафт» с позиции общественной географии, под которым подразумевается определенная композиционная последовательность с характерной конфигурацией, которая отмечается связями между компонентами, которые эти элементы занимают. В основе методологии исследования лежит понимание понятия социально-политической идентичности, связанной с электоральным ландшафтом, который является производным от политического ландшафта и его потенциального влияния на политическую систему с позиций интеграции инструментализма и конструктивизма, что помогает комплексно проанализировать данный фактор как конструкт и инструмент, который мобилизуется определенными субъектами для достижения определенных целей и имеет конструктивное или деструктивное влияние на общественно-политические процессы.

Проанализирована избирательная активность населения как реакция на социальное положение территории путем репрезентации территориальных поляризации электоральной привязанности. Проведена оценка устойчивости/изменчивости электоральных предпочтений населения макрорегиона Украины, определены региональные особенности парламентских выборов в пределах

областей Карпато-Подольского региона, влияние президентских выборов на социально-политические процессы в областях Карпато-Подольского региона.

Результаты электоральной привязанности в свете социального уровня сформированности территории можно связать с когнитивностью населения определенного региона, что связано с особенностями получения, хранения, интерпретации и использования информации. И если элементами социальной среды они пользуются, то на основе ощущений, анализа различий, запоминания, воображения и понимания, принятия решений населения накапливает жизненный опыт и реагирует на изменения при посредничестве электоральной привязанности. Особый интерес с позиции сопоставимости результатов избирательной активности и электоральной привязанности, а соответственно – немасштабные оценки показателей, вызывают города Карпато-Подольского региона. Показатели, которые они демонстрируют обычно выходят за пределы традиционных электоральных предпочтений и могут служить объектами для осуществления немасштабных сравнительных процессов на различных иерархических уровнях.

Общественно-географический анализ избирательных практик позволит делать взвешенные прогнозы относительно общественно-политического развития регионов и предложить измеримый анализ электоральных предпочтений.

Ключевые слова: социально-политические процессы, электоральный ландшафт, политический ландшафт, социальная сфера, явка избирателей, электоральная привязанность, области Карпато-Подольского региона, измеримость социально-политических процессов.

SUMMARY

Kuzyshyn A. Regional dimension of socio-political processes: theory, methodology and practice of socio-geographical research. Manuscript.

The dissertation for acquiring the scientific degree of the doctor of geographical sciences in a specialty 11.00.02 – Economic and Social Geography. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2021.

The work is devoted to the study of the process of measuring the dependence of the electoral preferences of the population through indicators of the social sphere. The complexity of the social structure and the diversity of forms of spiritual and socio-cultural representation form new communities, politically interested in defending their own specific interests. Thus, new socio-political distinctions are formed, and on their basis – new political groups, which are analyzed from the standpoint of electoral commitment to a particular space. The study area is the Carpathian-Podillya region.

The concept of “electoral landscape” is studied from the standpoint of social geography, which has a certain compositional sequence with a characteristic

configuration, which is marked by the relationships between the components that these elements occupy.

The electoral activity of the population as a reaction to the social position of the territory by representing the territorial polarizations of electoral affiliation is analyzed. The stability/variability of electoral preferences of the population of the macroregion of Ukraine is assessed, the regional features of elections within the oblasts of the Carpatho-Podilsky region are determined.

Key words: socio-political processes, electoral landscape, political landscape, social sphere, voter turnout, electoral commitment, areas of the Carpathian-Podillya region, measurability of socio-political processes.

Підписано до друку 17.08.2021.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м². Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 08/20/2-1

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. +38 (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.